

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ETKİLERİNİN EN
AZA İNDİRİLMESİ, KURAKLIKLARLA MÜCADELE VE SU
KAYNAKLARININ VERİMLİ KULLANILMASI İÇİN
ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ
AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI
KOMİSYONU**

**(10/77, 372, 491, 534, 693, 817, 868, 992, 1004, 1018, 1150, 1170, 1221,
1305, 1434, 1518, 1806, 1815, 1943, 2009, 2139, 2206, 2391, 2909,
2929, 3031, 3032, 3382, 3558, 3575, 3581, 3583, 3647, 3677, 3682,
3690, 3708, 3740, 3769, 3798, 3817, 3831, 3840)**

TUTANAK DERGİSİ

**14'üncü Toplantı
1 Haziran 2021 Salı**

(TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı tarafından hazırlanan bu Tutanak Dergisi'nde okunmuş bulunan her tür belge ile konuşmacılar tarafından ifade edilmiş ve tırnak içinde belirtilmiş alıntı sözler aslına uygun olarak yazılmıştır.)

I.- GÖRÜŞÜLEN KONULAR

Sayfa

II.- SUNUMLAR

1.- MÜSİAD Yenilenebilir Enerji ve Atık Yönetimi Heyeti Başkan Yardımcısı Mihrimah Kocabıyık'ın ve MÜSİAD Genel Başkanı Abdurrahman Kaan'ın, iklim değişikliği, sera gazları ve Avrupa Yeşil Mutabakatı, çözüm önerileri ile su kaynakları yönetimi ve çözüm önerileri hakkında sunumu

2.- Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu Başkanı Gökhan Candoğan'ın, iklim yasası ve çevre hukuku hakkında sunumu

3.- Doğal Hayatı Koruma Vakfı İklim ve Enerji Programı Kıdemli Uzmanı Tanyeli Behiç Sabuncu'nun ve Doğa Koruma Kıdemli Uzmanı

Selin Devranoglu Tavsel'in, iklim değişikliğinde mevcut durum, planlanan tedbirler, kuraklık tehdidi ve su kullanımı, ormanların iklim değişikliğine uyumu, enerjide dönüşüm ihtiyacı, Paris Anlaşması ve Türkiye'nin konumu ve önerileri hakkında sunumu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ETKİLERİNİN EN AZA İNDİRİLMESİ,
KURAKLIKLA MÜCADELE VE SU KAYNAKLARININ VERİMLİ KULLANILMASI İÇİN
ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS
ARAŞTIRMASI KOMİSYONU

(10/77, 372, 491, 534, 693, 817, 868, 992, 1004, 1018, 1150, 1170, 1221, 1305, 1434, 1518, 1806,
1815, 1943, 2009, 2139, 2206, 2391, 2909, 2929, 3031, 3032, 3382, 3558, 3575, 3581, 3583, 3647,
3677, 3682, 3690, 3708, 3740, 3769, 3798, 3817, 3831, 3840)

14'üncü Toplantı
1 Haziran 2021 Salı

I.- GÖRÜŞÜLEN KONULAR

Küresel İklim Değişikliğinin Etkilerinin En Aza İndirilmesi, Kuraklıkla Mücadele ve Su Kaynaklarının Verimli Kullanılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu saat 15.03'te açılarak iki oturum yaptı.

MÜSİAD Yenilenebilir Enerji ve Atık Yönetimi Heyeti Başkan Yardımcısı Mihrimah Kocabıyık ve MÜSİAD Genel Başkanı Abdurrahman Kaan tarafından, iklim değişikliği, sera gazları ve Avrupa Yeşil Mutabakatı, çözüm önerileri ile su kaynakları yönetimi ve çözüm önerileri;

Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu Başkanı Gökhan Candoğan tarafından, iklim yasası ve çevre hukuku;

Doğal Hayatı Koruma Vakfı İklim ve Enerji Programı Kıdemli Uzmanı Tanyeli Behiç Sabuncu ve Doğa Koruma Kıdemli Uzmanı Selin Devranoğlu Tavsels tarafından, iklim değişikliğinde mevcut durum, planlanan tedbirler, kuraklık tehdidi ve su kullanımı, ormanların iklim değişikliğine uyumu, enerjide dönüşüm ihtiyacı, Paris Anlaşması ve Türkiye'nin konumu ve önerileri;

Hakkında sunum yapıldı.

Komisyon gündeminde görüşülecek başka konu bulunmadığından, saat 19.02'de toplantıya son verildi.

1 Haziran 2021 Salı

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 15.03

BAŞKAN: Veysel EROĞLU (Afyonkarahisar)

BAŞKAN VEKİLİ: Nevzat CEYLAN (Ankara)

SÖZCÜ: Semra KAPLAN KIVIRCIK (Manisa)

KÂTİP: Hasan KALYONCU (İzmir)

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Şimdi, efendim, hayırlara vesile olması dileğiyle toplantıyı açıyorum. (*)

Bu Komisyon gerçekten çok önemli bir Komisyon; zaten şu anda da gerek küresel iklim değişikliği gerekse kuraklık -sebebiyle- dünyada en önemli konulardan biri.

Bu hafta özellikle MÜSİAD Genel Başkanımız Sayın Abdurrahman Kaan Bey, onu davet ettik; kendisi sektörde de bilhassa süt mamulleri konusunda, kaşar konusunda çok tecrübeli, değerli, büyük bir iş adamı, yanında da Yenilenebilir Enerji ve Atık Yönetimi Heyeti Başkan Yardımcısı Mihrimah Kocabıyık Hanımefendi var, kendisi çevre mühendisi; sunumu o yapacak, sonradan Sayın Abdurrahman Kaan Bey de son bir toparlama konuşması yapacak.

Bugün ayrıca, Avukat Gökhan Candoğan gelecek. Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu Başkanı. Ayrıca, Tanyeli Behiç Sabuncu gelecek, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, İklim ve Enerji Programı Kıdemli Uzmanı. Bugün bu 3 arkadaşımızı dinleyeceğiz, yarın da, çarşamba günü efendim, TEMA Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Deniz Ataç Hanımefendi ve İklim Değişikliği Politika ve Araştırma Derneği Başkanı Doktor Baran Bozoğlu ve Doğa Araştırmaları Derneği Başkanı Osman Erdem, onları dinleyeceğiz.

Ben hayırlara vesile olmasını diledim.

Toplantıyı açıyorum.

Sözü MÜSİAD'dan sunum yapacak olan Sayın Mihrimah Kocabıyık Hanımefendi'ye veriyorum.

Buyurun efendim, söz sizde.

II.- SUNUMLAR

1.- MÜSİAD Yenilenebilir Enerji ve Atık Yönetimi Heyeti Başkan Yardımcısı Mihrimah Kocabıyık'ın ve MÜSİAD Genel Başkanı Abdurrahman Kaan'ın, iklim değişikliği, sera gazları ve Avrupa Yeşil Mutabakatı, çözüm önerileri ile su kaynakları yönetimi ve çözüm önerileri hakkında sunumu

MÜSİAD YENİLENEBİLİR ENERJİ VE ATIK YÖNETİMİ HEYETİ BAŞKAN YARDIMCISI MİHRİMAH KOCABIYIK – Teşekkür ediyorum efendim.

Sayın Bakanım, değerli Komisyon üyeleri; size MÜSİAD adına sunum yapacağım, iklim değişikliği ve sanayi üzerine bir sunum olacak. Sunumumuzun içeriği; iklim değişikliği, sera gazları ve Avrupa Yeşil Mutabakatı, çözüm önerileri, su kaynakları yönetimi ve çözüm önerileri şeklinde olacaktır.

Bilindiği üzere, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri; 17 hedef ana başlığı altında, 169 alt hedef bulunmakta; sağlıklı suya erişim 6 numaralı hedef ve iklim değişikliği de 13 numaralı hedefle önemini bizzat altını çizerek belli etmektedir.

(*) Coronavirus salgını sebebiyle toplantı salonundaki Başkanlık Divanı üyeleri, milletvekilleri, katılımcılar ve görevli personel maske takarak çalışmalarına katılmaktadır.

İklim değışikliği, Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesi'nde şöyle tarif ediliyor: "Karşılaştırılabilir bir zaman periyodunda gözlenen doğal iklim değışikliğine ek olarak doğrudan ya da dolaylı küresel atmosferin bileşimini bozan insan etkileri sonucunda iklimde oluşan değışiklik." olarak tarif edilmektedir.

Bilindiği üzere, sera gazları karbondioksit, metan ve diazot monoksitlerden oluşmaktadır. Küresel ısınmayla beraber daha sıcak ve az yağışlı iklimler, ekstrem meteorolojik olaylarla karşı karşıya kalıyoruz; sel, taşkın, şiddetli fırtınalarla, su kaynaklarında azalma, kuraklık artışı, su-toprak kalitesinin bozulması, ekosistem ve biyoçeşitliliğin azalması, hastalık ve zararlılarda artış, tarımsal üretkenlikte azalma, ekolojik yaşam alanlarının azalması ve gıda güvenliği tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktayız.

Uluslararası iklim sistemimizi kısaca özetlersek; Birleşmiş Milletler İklim Değışikliği Çerçeve Sözleşmesi 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edildi. İlk uygulayıcı adım Kyoto Sözleşmesi'yle beraber atılmış oldu, 2020'ye kadar geçerliydi, daha sonra da 2020 sonrasını kapsayacak şekilde Paris Anlaşması yürürlüğe girdi genel bapta; biz Ek 1 ülkeleri içerisinde yer almaktayız.

Türkiye, Paris Anlaşması'nı imzalamamakla beraber komisyona Niyet Edilen Ulusal Katkı Beyanı'nı sundu; buna göre, referans senaryoya göre bilindiği üzere, yüzde 21 oranında bir sera gazı azaltım hedefini koymuş bulunmaktadır.

Tarihsel sorumluluğa ülkeler bazında baktığımız zaman, 1750 ila 2019 yılları arasında ülke emisyon dağılımlarını yüzdesel olarak görüyoruz bu tablomuzda: Amerika Birleşik Devletleri başı çekiyor yüzde 25'e yaklaşan bir oranla, daha sonra Avrupa Birliği ülkeleri geliyor yüzde 17'yle, akabinde Çin geliyor, Türkiye, binde 6 civarında uzun yıllar dağılımına baktığımız zaman. Burada 2018 yılı emisyon değerlerini de koyduk. Bu tablonun bir özelliği var, Çin'deki artışı görüyoruz; 2018 yılı emisyon değerlerinde yüzde 28'le 1'inci sıraya yükselmiş durumda, Amerika 2'nci sırada, Hindistan 3'üncü sırada, Türkiye de yüzde 1'lik bir orana sahip.

Sanayi ve iklim konusuna kısaca bakmak istersek eğer, geçmişte iklim ve çevre genel olarak ekonominin dışsal faktörü olarak kabul edilmiş olsa da iklim değışikliğinin şiddeti arttıkça sanayinin iklim değışikliğinin negatif etkilerine adaptasyonu yakın dönemde giderek daha da önemli bir hâle gelmektedir, sanayide doğrudan üretimi ve rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyecek unsurlara karşı önlem alınması öncelikli hâle gelmektedir. Özellikle su, ham madde, enerji ve benzeri üretim girdilerinde beklenen azalma sanayici için ciddi bir risk durumundadır.

2019 yılı sera gazı emisyon envanterine baktığımız zaman ülkemizi enerji sektöründe yüzde 72'lik bir paya sahip olarak aslan payında görüyoruz; onları sırasıyla tarım, endüstriyel işlemler ve atık sektörü takip etmekte.

Ülkemizin sera gazı emisyonu süreçleriyle ilgili bir grafiği görmektesiniz. 2019 yılında toplam sera gazı emisyonumuz bir önceki yıla göre yüzde 3,1 azalarak 506,1 milyon ton karbondioksit eş değeri olarak hesaplanmıştır; kişi başı toplam sera gazı emisyonu 1990 yılında 4 ton, 2018'de 6,4 ve 2019 yılında 6,1 karbondioksit eş değeri olarak hesaplanmıştır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı'ndan söz etmek istiyorum sizlere. Bilindiği üzere, Aralık 2019 yılında Avrupa Komisyonunca ilan edilen Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın 3 temel önceliği var: Yeşil dönüşüm, küresel rekabetçilik ve dijital dönüşüm. Avrupa Yeşil Mutabakatı 8 politika alanında kurgulanmış durumda; "2030 ve 2050 yılları için Avrupa Birliğinin iklim hedeflerini artırmak, temiz, ulaşılabilir, güvenli enerjiyi sağlamak, temiz ve döngüsel ekonomi için endüstriyi harekete geçirmek, inşaat ve

yenilenebilir enerji kaynaklarında verimli bir yol bulmak, tarladan sofraya adil, sağlıklı, çevre dostu besinleri üretmek, toksik içermeyen çevre, sıfır kirlilik hedefi, sürdürülebilir ve akıllı hareketliliğe geçiş, ekosistemlerin korunması” adı altında toparlayabiliriz.

Avrupa Birliği, Avrupa Yeşil Mutabakatı’yla beraber sera gazı emisyonlarını 2030 yılında yüzde 55 azaltmayı, 2050 yılında da net olarak sıfırlamayı -karbon nötr olmasını- hedefliyor ve yeni bir konu gündemimize geliyor; Avrupa Birliği tarafından enerji ve karbon yoğun ürünlerde sınırda karbon vergisi uygulaması öngörülüyor. Şu anda sınırda karbon vergisi uygulamasıyla beraber karbonun ton fiyatının güncel değeri 30 avro ton karbondioksit eş değeri, devreye girdiği zaman da 50 avro ton karbondioksit eş değeri olduğu tahmin edilmekte.

2020 yılında Türkiye’nin ihracatının yüzde 42’si de Avrupa Birliğine yapılıyor bildiğiniz gibi. Özellikle sanayici açısından bakmamız gereken bir diğer önemli konu şu: Avrupa Yeşil Mutabakatı Türkiye için bir tehdit mi yoksa fırsat mı? Sınırda karbon düzenlemesiyle beraber özellikle madencilik ve taş ocağı işletmeciliği ve imalat sanayisi alanında 63 sektör ve alt sektör bu konuyla direkt olarak ilgilenmekte ve etkilenmektedir; enerji yoğun sektörler, çelik, alüminyum, çimento, cam, seramik, onun yanı sıra otomotiv ve otomotiv yan sanayi, kimya, inşaat malzemeleri, beyaz eşya, elektronik sektörleri, tekstil, hazır giyim, ulaştırma ve tarım sektörü...

Üst ölçekte yapılması gereken çalışmalardan kısaca bahsedeceğim Sayın Bakanım; Sınırda karbon düzenlemesine tabi öncelikli sektörde ülkemiz stratejisinin bir an önce belirlenmesi, etki, ihtiyaç analizinin yapılması, ülkemize uygun bir karbon fiyatlandırma mekanizmasına geçiş konusunda ülke pozisyonumuzun belirlenmesi ve bu uygulamanın sektörler üzerinde yaratacağı maliyete yönelik destek mekanizmalarının oluşturulması, sanayiden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının izlenmesine yönelik sistemin ihtiyaçlarının belirlenmesi, Avrupa Birliği metodolojisine paralel belgelendirme faaliyetlerine ilişkin çalışmalar yürütülmesi, ülkemizin döngüsel ekonomi eylem planının hazırlanması, Yeşil OSB sertifika sistemini uygulamaya yönelik teknik ve idari çalışmaların yürütülmesi, yeşil dönüşüm için teknik altyapının güçlendirilmesi, Avrupa Birliği sürdürülebilir ürün inisiyatifi, kimyasallar mevzuatına uyum çalışmaları, Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol Yönetmeliği’nin uygulanmasına yönelik ulusal mevzuatın hazırlanması ve bir an önce uygulamaya geçirilmesi, Çevre Etiketleri Sistemi’nin yaygınlaştırılması, sektörel bazda bilgilendirme ve ulusal enerji verimliliği finansman mekanizmalarının geliştirilmesi olarak özetleyebiliriz.

Enerji alanında MÜSİAD’ın önerilerini sunmak istiyorum; YEKA ve benzeri modellerle yenilenebilir enerji kurulu gücünün artırılması, deniz üssü rüzgâr enerji potansiyelinin hayata geçirilmesi, geleceğin enerji teknolojisi olarak kabul edilen batarya, karbon yakalama ve depolama ve hidrojen teknolojilerine yatırım yapılması, Enerji Verimliliği Ulusal Eylem Planı’ndaki hedeflere bağlı kalınarak teşviklerin devam ettirilmesi, bina ve hizmet sektörüne genişletilmesi, enerji dönüşümünün sürdürülebilir olması için enerjide dijitalleşme uygulamalarına destek verilmesi, nükleer enerji yatırımlarına hassasiyetle devam edilmesi...

“Avrupa Yeşil Mutabakatı için firma özelinde, sanayici özelinde neler yapılabilir?” diye kısa bir özet vermek istiyoruz. Her kuruluş kendi karbon ayak izini hesaplamalı ve karbon politikasını belirlemeli, enerji etütleriyle durum tespiti yapılarak enerji verimliliği çalışmalarına başlamalı, temiz enerji üretimiyle öz tüketim yaparak karbon salınımı azaltma stratejisi oluşturmalı, tüm bu çalışmalar için Avrupa Birliği fonları, teşvik destekleri araştırılmalı ve istifade imkânları çalışılmalı, bu kapsamda üretim ve satış stratejileri düzenlenerek bu mutabakatı fırsata dönüştürmeyi hedeflemelidir.

“İklim değişikliği” deyince su kaynakları yönetimine de bir parça değinmek istiyoruz Sayın Bakanım. İklim başta tarım, su kaynakları, sağlık, enerji ve ulaştırma olmak üzere hemen hemen her sektörün faaliyetlerine etki eden belirleyici bir faktör bildiğiniz gibi. İklim değişikliği etkilerinin yoğun hissedildiği Akdeniz havzasında bulunan Türkiye’de iklim değişikliğinden kaynaklanan sıcaklıkların artması, yağış rejiminin değişmesi, yüzey sularının kaybı, kuraklığın sıklaşması, toprağın bozulması, kıyılarda erozyon ve taşkın gibi etkiler doğrudan su kaynakları varlığını tehdit etmektedir. Ülkemizdeki su kaynaklarının genel bir bakışını yapmak istersek eğer, kullanılan toplam su miktarı 57,73 milyar metreküp; bunun yüzde 76,2’si sulamada kullanılıyor, içme suyu olarak yüzde 12’si, sanayi suyu olarak da yüzde 11’i kullanılmakta; kişi başına düşen su miktarı da bildiğiniz üzere 1.339 metreküp yani su stresi çeken bir ülkeyiz aslında.

Yoğun su tüketimi olan endüstrileri, bilindiği üzere, petrol ve doğal gaz rafinerileri, termik santraller, elektrik üretim tesisleri, maden endüstrisi, gıda ve içecek endüstrisi, tekstil, kâğıt, kimya ve demir çelik endüstrisi olarak sıralayabiliriz.

Mevcut su kaynaklarımızı sadece yüzeysel ve yer altı sularından temin etmek yerine gri su ve arıtılmış suların yeniden kullanımı alternatiflerinin kesinlikle değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz efendim. 2020 yılı sonu itibarıyla artırılmış atık suların yaklaşık 2,5’i yeniden kullanılmakta; Çevre Bakanlığının vermiş olduğu hedeflemeler 2023 yılı için yüzde 5, 2030 yılı için ise yüzde 15 olarak belirtilmiş durumdadır. Artırılmış atık suların yeniden kullanımıyla “tarımsal sulama, çevresel yeniden kullanım, endüstriyel yeniden kullanım ve yer altı sularının beslenmesi” şeklinde çok geniş bir alanda değerlendirilebilmesi söz konusu.

“Avrupa’daki ücretlendirme nasıl?” diye baktığımız zaman, bildiğiniz üzere, Su Çerçeve Direktifi ve tam maliyet esaslı maliyet karşılaştırması temeline oturmakta Avrupa’da. Su ve atık su hizmetleri için sabit yatırım maliyetimiz, sabit personel maliyetimiz, diğer maliyetlerimiz var ve değişken olanların -enerji, kimyasal giderler- toplamına biz maliyetlerin toplamı olarak bakıyoruz su ve atık su hizmetleri için ama su kaynağının kendi doğal olarak yenileme hızından daha hızlı bir şekilde tüketilmesi sonucunda potansiyel kullanıcıların vazgeçmek zorunda kaldıkları kullanımları fırsat maliyetinde işin içine ve hesaba katmak zorundayız.

Önerilerimizi 2 slayt olarak özetledik. Sanayide suyun verimli kullanılmasıyla ilgili elde edilecek potansiyel yatırım maliyetleri, geri ödeme oranları ve yeniden kullanım fırsatları kesinlikle ortaya konmalı, su temininde tam maliyet esaslı tarife belirlenmeli ve uygulanmalı, özellikle kapalı havzalarda denetim mekanizması tesis edilerek kaçak kuyuların açılmasına müsaade edilmemeli ve kuyularda sayaçla ölçümleme yapılmalı, sanayide yer altı su çekimleri için taban fiyat limiti belirlenmeli, sanayide su tahsisleri yapılırken atık suyun geri kazanılarak tekrar kullanımı için kota belirlenmeli ve uygulama takibi yapılmalıdır.

Sayın Bakanım, bildiğiniz gibi, özellikle tekstilde ana müşteriler, Inditex ve Zara gibi sektörün ana kullanıcıları özellikle Bursa gibi, Denizli gibi, Antep gibi tekstil şehrinde olan sanayicilere çok büyük bir baskı uygulamakta, özellikle atık suyun geri kullanımıyla ilgili bir kota uygulamasını zorunlu kılmakta, A sınıfı tedarikçi olabilmesi için bazı kimyasalların kullanılmaması, atıkların geri dönüşümü ve atık suyun geri dönüşümü konusunda ciddi bir çağrı yapmakta ve baskı uygulamaktadır; bu da sanayicimizi bu konuda da destek verecektir diye düşünüyoruz efendim.

Atık suların deşarj limitleri teknoloji bazı değil, alıcı ortam bazı belirlenmesi gerekmekte. Özellikle suyun verimli kullanımı ve atık suyun geri kazanımı konularında OSB’lerin ortak arıtma tesisleri olmak üzere ciddi teşvikler verilmelidir. Yeni sanayi alanları açılırken her havza için su düzenlemeleri yapılarak su potansiyeli ve mevcut kullanımlar kümülatif değerlendirmeye tabi tutulmalı ve ürünler

için su ayak izi etiketleme sistemine geçilmelidir. Tarımda salma sulama sisteminin kaldırılarak damla sulama sistemine geçilmesi, yerel iklim şartları göz önünde bulundurularak ürün deseni planlaması yapılması, arıtılmış atık suyun tarımsal sulamada kontrollü olarak kullanımı yaygınlaştırılması; kamulaştırma sorunu bulunmayan, kirlenme riski düşük ve buharlaşmayla su kaybı söz konusu olmayan yer altı depolarının daha fazla artırılması, tesis edilmesi; gri su kullanımında fayda-maliyet analizlerinin yapılması ve yaygınlaştırılması, bunun için direkt mecburiyet konulması -mesela 300 konut ve üzeri, 10 bin metrekare üzeri sanayi alanları ya da alışveriş merkezleri, iş merkezleri vesaire gibi bir çalışma da öngörülebilir Sayın Bakanım- yağmur suyu hasadının hem konutlar hem de sanayide doğru şekilde yapılandırılması, yeşil altyapı tekniklerinin uygulanarak yağmur suyunun alternatif su kaynağına dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Arz ederim Sayın Bakanım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Teşekkür ederiz.

Evet, Mihrimah Hanım, çok teşekkür ederiz; hakikaten de güzel toparlamışsınız ve kısa sürede sunumu tamamladınız, tebrik ederiz.

Şimdi, tabii, MÜSİAD Başkanımız Sayın Kaan Bey’e söz vereceğiz.

Kaan Bey, tabii, MÜSİAD büyük bir sivil toplum kuruluşu, çok sayıda sanayici, iş adamı üyemiz var. Bunlardan da kısaca bahsederseniz; üyelerinize ne gibi teşvikler sağlıyorsunuz, bu konuda tedbir alması için ne gibi tavsiyelerde bulunuyorsunuz?

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Evet, teşekkür ediyorum.

Sayın Komisyon Başkanım, Sayın Bakanım, sayın milletvekillerimiz, değerli basın mensupları, hanımefendiler, beyefendiler; verimli çıktılar elde etmeyi dilediğim toplantının sonuna doğru sizleri saygıyla selamlıyorum.

Bugün burada değerli fikirleri biz aktarıp sizleri de dinleme imkânı bulduk, bulacağız. Konuyu da etraflıca ele alacak şekilde biz bir miktar sunumuzu buraya getirdik. Ben burada müsaadenizle -konuşma esnasında hem Sayın Bakanımın, Başkanımın ifade ettiği gibi- MÜSİAD’ı, bu konuda ne yaptığımızı bir miktar size anlatayım. Hatta tevafuk, MÜSİAD’ın Çerçeve dergisinin bu ayki gündemi de yeşil mutabakat, onu da sizlere dağıtma imkânımız olur, mayıs-haziran sayımızda biz bu konuyu ele almıştık.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, dağıtıldı.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Tüm öneri ve tespitlerin yanında MÜSİAD olarak kendi önerilerimizi de ben paylaşmak istiyorum.

MÜSİAD bugün, Türkiye genelinde 89 noktada 11.500’e yakın üyesiyle, yaklaşık 60 binin üstünde şirketiyle Türkiye’nin yurt içinde ve yurt dışında en yaygın, en etkin sivil toplum kuruluşu ve sermaye platformudur. Bununla birlikte, sektör olarak, alan itibarıyla, küçük ölçekli firmalarımızdan tutun holdinglere kadar tüm şirketlerimizin, Türkiye’ye mal olmuş, istihdam sağlayan üyelerimizin toplam istihdam sayısı yaklaşık şu anda 1 milyon 800 bini aşmış durumda yani 1 milyon 800 bin istihdam sağlıyor üyelerimizin toplamı. Bu şekilde de baktığımızda ciddi bir potansiyel oluşturduğunu ifade edeyim. Bununla birlikte, bizim 2019 yılı Mayıs ayı itibarıyla, Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının da yapısının değiştirilmesi mottosuyla MÜSİAD da “tazelenme” diye bir kavramla birlikte tüm yapısını geleceğe yönelik yeniden yapılandırdı ve buradaki toplamda 43 yeni kurulan komisyon, yönetimleriyle, aynı zamanda burada ehliyet ve liyakat olarak...

Biraz evvel Mihrimah Hanım'ı dinledik, Başkan Yardımcımız. Başkanımız şu an Konya'da bir biyokitle ve aynı zamanda yenilenebilir enerji konusunda bir tesisle uğraştığı için kendisi gelemedi. Aynı şekilde sol tarafımda Doktor Cihat Terzioğlu Bey ve yardımcısı da aynı şekilde, hepsi Türkiye'de şu anda kendi alanında çalışmış, akademik olarak doktoraları var şu anda belki ama sektörde öncü kardeşlerimiz. İki yıl önceki bu tazelenme sürecindeki başlıklarımızdan iki konu da tamamen bugünkü konuları içeriyor. Bir tanesi enerji yatırımları konusunda Türkiye'de -madencilik de içinde olmak kaydıyla- yapılan tüm çalışmalara yönelik, Doktor Cihat Bey'in alanı. Enerji verimliliğini yine -çünkü en iyi tasarrufu- en büyük kazanç olarak biz enerjide görüyoruz. Onun için, şu anda kardeşlerimiz bu işi Türkiye'de yaygınlaştırıyorlar, ekipler oluşturdular her şekilde, tüm fabrikalarımızın atık enerji kısımlarına kadar projelendirip örnek projeler sunuyorlar. Diğer taraftan, yenilenebilir enerji konusunda hem katı yakıtlardan hem özellikle bitkisel üretimden tutun hayvansal atıklara, tümüyle ilgili olarak, enerji üretimi dâhil, aynı zamanda bundan organik gübre üretimine kadar tüm aşamaların da içinde olduğu, sıfır atığın da içinde olduğu bir çalışmayı da yine diğer komitemiz yapıyor. Bununla birlikte, Sayın Bakanım da çağırdığı için bizzat ve aynı zamanda konunun ehemmiyetini de göz önüne alarak biz -ben de Genel Başkan olarak- bugün buradayız. Sizlere hem bugüne hem de geleceğe yönelik öngörülerimizi aktarmak istiyorum.

Kıymetli hazırım, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği ve Çevre Sözleşmesi'ne göre iklim değişikliği tanımına baktığımızda "Karşılaştırılabilir bir zaman periyodunda gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan etkileri sonucunda iklimde oluşan değişiklik." ifadesini görüyoruz. Bizler iş insanları ve sanayiciler olarak iş yapma potansiyellerimizi en yüksek düzeyde kullanıp -buranın altını çiziyorum ki bizim bakış açımızdır- yatırım, üretim ve ticaretin senkronizasyonu ile istihdam üzerine odaklanmış durumdayız. Burada öz eleştiri yaptığımızda, tanımda yer aldığı üzere, insan etkileri sonucunda iklimde oluşan değişiklik noktasında geçmiş yıllarda eksik kaldığımızı açıkça ifade etmek gerekiyor. Burada tabii, bilgi eksikliği de vardır yani kanunların eksikliği de vardır. İş dünyasında herkes her şeyi en iyi, mükemmel bilecek diye bir şey yok çünkü bunun akademik yönü de yeni, üniversitelerde daha henüz bu bağlamda yeterince bölümler kurulmadı. Artık hem iş dünyası hem de toplumun her kesimi tarafından benimsenmesi gereken bir eylemlikle bu eksikliği gidermenin, hızlıca harekete geçerek önlem almanın vakti olduğunu söylemek istiyorum.

Son yıllarda iklim değişikliğiyle birlikte doğan sonuçların yanında Covid-19 pandemisi de bize şunu çok net biçimde gösterdi: Elimizdeki kaynakları en yüksek verimlilikle, akıllıca ve dikkatli şekilde kullanmalı, alınabilecek önlemleri en kısa sürede daha fazla vakit kaybetmeden almalıyız. Bu gerçeği aslında bizler çok önceden biliyoruz fakat şüphesiz bazı felaketler insanın uymasını, harekete geçmesini hızlandırıyor. Bu süreç de zannediyorum ki tüm dünyayı bu yönde geliştirdi. Artık elimizdeki kaynaklar daha kuvvetli; ölçülü, dikkatli hareket etmeliyiz ve insanların da bu konuda hemfikir olduğu da bir gerçek.

Dünyamızın sahip olduğu doğal kaynakları ve çevre sağlığını korumak artık tüm insanlığın ortak hedefi olmak zorundadır. Bu doğrultuda MÜSİAD olarak belirlediğimiz önerilerimiz slaytta paylaşıldı. Ben de sizlerle aynı zamanda gelecekte suyla ilgili -kuraklık da bunun içinde olduğu için- yaşanacakları, dünyanın öngörülerini, bizim ise bu bağlamda şimdiden yapmamız gerekenleri sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu bağlamda konu başlığım şu: Suyun etkin kullanımı için erken uyarı sistemi geliştirme ve bizi bekleyen su savaşları. Araştırmacı dünyada 6 kuruluş küresel iklim değişimine paralel olarak su kaynaklarındaki debi ve miktar dalgalanmalarıyla ilişkili gelecekte yaşanması olası su çatışmalarını tahmin etmeye yardımcı olmak için bir erken uyarı sistemi geliştirdiler 6 tane araştırma kuruluşu. 2020 Kasım ayında resmî olarak piyasaya sürülmeden önce Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine sunulan,

Hollanda hükûmeti tarafından da finanse edilen, “Su, Barış, Güvenlik, Küresel Erken Uyarı Aracı” diye ifade edilen, yağış ve mahsul kıtlığı gibi çevresel değişkenleri siyasi, ekonomik ve sosyal faktörlerle birleştirmeyi amaçlamışlar burada, bunu biz de bir öneri olarak buraya getiriyoruz. Suyla ilgili şiddetli çatışma riskini bir yıl öncesine kadar tahmin etmek adına yapılan bu erken uyarı sistemi bilhassa ortak kullanım taşıyan yani bir ülkede doğup pek çok ülkeyi gezerek denize dökülen su kaynaklarından mütevellit çatışmaların olası seyrini de ortaya koymayı hedeflemekteydi, yani bizim de biliyorsunuz bu konuda ciddi sularımız var.

Sosyoekonomik değişkenlerin yanı sıra yağış ve kuraklık gibi çevresel verileri dikkate almamızı gerektiren bunun gibi pek çok riskin tahmin sistemini her ülke kendi ulusal üstünlükleri ve çıkarları adına kendi bünyesinde oluşturmaldır, hatta bu tip modellerin bir bilgisayar ya da telefon uygulaması olarak tasarlanıp nihai kullanıcıya sunulması gerekir. Bu konuda biz çalışma yapacağız. Şöyle ki: Gereksiz yere tüketilen her damla suyun aslında ileride ne denli büyük riskleri barındıracağı hakkında halkımızın bir bakıma görerek ve hesaplamayı anında yaparak bilinçlenmesini sağlamak gerekmektedir. Böylece hem mevcut su kaynaklarının kullanımıyla birlikte ne kadar azalacağı hususunda bilinçlenip hem de daha şimdiden su fakiri ülkelerdeki insanlar adına farkındalık sahibi olabilirler. Burada birkaç ülkeyi hatırlatarak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak istiyorum: 2020 ve sonrasında bilhassa kuraklığın artık hissedilebilir seviyelere çıktığı bir sürece girmekteyiz. Irak, İran, Afrika’da Mali ve Nijerya, Uzak Doğu’da Hindistan ve Pakistan gerek mevcut su kaynaklarının nüfusa yetmemesi gerekse su kaynaklarının temizliği ve debi sıkıntısı yüzünden ilk etapta gerçekleşmesi muhtemel çatışmaların adresleri gibi görünmektedir. Artan küresel su talebi topluluklar arasında, çiftçiler ve şehir sakinleri arasında -biraz evvel bizde de görüyoruz, tarımda kullanılan su miktarı, şehirde ve sanayide kullanılan su miktarlarını ifade ettik- şimdiden gerilimlere neden olmaktadır o ülkelerde, henüz bizde başlamadı; Nil Nehri bunun en canlı örneğidir. Su sıkıntısının yani su kıtlığının daha fazla insan için bir gerçeklik hâline gelmesiyle gerilimlerin artması beklenmektedir. Bu konuda Birleşmiş Milletlerin 2020 yılında yayınladığı rapora ek olarak Fransız Uluslararası İlişkiler Enstitüsü IFRI’nın da 2018 yılı raporu aynı sonuçlara işaret etmekte. Yani 2030 yılında ciddi bir şekilde uluslararası ilişkilerin ve ulusal güç unsurlarının belirleyicisi olarak su miktarı 1’inci sırada yer alacaktır. 2050 yılına kadar 5 milyar kadar insan su kıtlığı nedeniyle ölümlerle karşı karşıya kalacak ve bu durum sürekli devam eden salgınlara neden olacaktır; bu, bir anlamda su savaşlarının habercisi. Bu araştırma raporlarının ve önümüzdeki iklim değişikliğiyle birlikte ülkelerin, araştırma kuruluşlarının yaptığı çalışmalar.

Kaliforniya’daki Pasifik Enstitüsü düşünce kuruluşunun son istatistikleri de suya bağlı anlaşmazlık hatta çatışmaların son on yılda önemli ölçüde arttığını göstermekte. Kaydedilen olaylar önceki yıllara kıyasla son on yılda 2 kattan fazla artmıştır; maalesef 2030’u beklememize gerek kalmadan çatışmaların ayak seslerini daha şimdiden duymaktayız. Biliyorsunuz biz 95 ülkede 225 noktadayız, bizzat sahadan veri alan da bir kuruluşuz. Malili çiftçiler, hayvancılıkla ve balıkçılıkla geçimini sağlayanlar Nijer Nehri’nin su seviyelerinin düşürülmesi konusunda ciddi bir çatışma yaşadılar, şu anda... Bu arada Irak’ta -komşumuz- bir protesto oldu; zaten temel ihtiyaçların yokluğundan dolayı halk epeydir şikâyet ve bunalım içindeyken geçen yıl yaklaşık 120 binden fazla insan kirli su içtikten sonra hastaneye kaldırıldı ki daha sonra da sokaklara döküldüler. Su kıtlığı büyük ölçüde nehirlerdeki su seviyelerini ve akışını azaltan ekonomik kalkınma projeleri nedeniyle hem Irak’ı hem de Mali’yi etkiledi. Bu durum iklim değişikliği ve nüfus artışı sonucu artan talep nedeniyle de gittikçe kötüleşmektedir. Burada aynı şekilde tarım ve hayvancılığın da ihtiyacı olduğunu da düşündüğümüz zaman, çünkü hayvancılıkta da neticede bir hayvanın da bitkisel üretime ihtiyacı var, tahıla ihtiyacı var bizlerin olduğu gibi, onun

ihtiyacı da karşılamak durumundayız. Komşumuz Suriye: Su kıtlığı ve mahsul yetersizliği kırsal alandan şehirlere göçü tetikleyerek iç savaşı şiddetlendirdi. Yine komşumuz İran'da Khorramshahr ve Abadan sakinleri kirli içme suyundan dolayı devlet yönetimine karşı şiddetli protestolarda bulundu.

Değerli dostlar, kıymetli hazırun; artık iki kavramı elzem olarak masaya yatırmamız gerekmektedir, bu durum bizim için de geçerlidir çünkü Türkiye, sanılanın aksine su zengini bir ülke değildir. Bu bağlamda ikinci başlığım su hukuku ve su diplomasisi. Bu sorunlar aslında tek başına ele alındığında en azından 2030 ve 2050 süreci kadar çatışma ve savaş ortamı oluşturamayabiliriz diye düşünüyoruz, ancak diğer şikâyetleri de birleştirdiğimizde hükûmetler adına bir çeşit tehdit çarpanları hâline de gelebilir yani yoksulluk ve eşitsizlik gibi etkenleri çok daha şiddetli bir hâle getiren, halkı çatışmaya sevk eden bir unsur olarak karşımıza çıkar gelecekle ilgili. Çatışmalar bir kez tırmandığında çözülmesi zordur, su güvenliği üzerinde olumsuz bir etkisi olabilir, bu da kısır çatışma döngülerine neden olacaktır. Bu nedenle bugünden önlem alınması çok önemlidir.

Suyun ortak kullanımından mütevellit doğacak her tür yerel çatışmaları kontrol etmek çok daha zor olacaktır. Hızla tırmanan yerel çatışmalar sonunda devletler arası ya da sınır ötesi su kullanım haklarına varan ciddi sorunları da tetikleyecektir. Bugün biz Türkiye olarak bunun bilincinde olmalıyız, çok fazla komşuluk ve sınır ilişkileri içinde çok paylaşımlı su kaynaklarına sahibiz. Her ne kadar yer altı kaynaklarımız verimli olsa da onların da sınırsız olmadığını aklımızdan çıkarmamamız gerekir çünkü yer üstü kaynaklarını kirletikçe ve artan kuraklıkla yer altı su zenginliğimiz de azalacaktır. Bu nedenle Yeşil Mutabakat'la gerek atık kaynakların yeniden değerlendirilmesi ve temiz enerji elde edilmesi yani çevreci bir bakışla enerji elde etme ve suyun artan stratejik öneminin farkında olmak zorundayız. Hazır burada Sayın Bakanımız varken, söyleyeyim, kendisinin de bu projelerde çok imzası var. Baraj havzalarına da özellikle büyük olanlarına -biliyorsunuz, kuralıkla birlikte buharlaşma da oluyor- bu güneş enerji sistemlerinin uygulanması konusunda da bir çalışma yapılmasının doğru olduğunu düşünüyorum.

Değerli hazırun, tabii, suya biraz ayrıntılı değindim. Aslında enerji konusunda da özellikle diyoruz ki: Enerji, sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasi, askerî ve sosyal alanlarda da sürdürülebilir büyüme ve kalkınmanın temel yapı taşı durumundadır. Bu nedenle bu alanların herhangi birinde enerji arzı konusunda yaşanabilecek herhangi bir sıkıntı diğer alanları da doğrudan ve dolaylı yönden etkileyecektir. Bu bakımdan, sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınma yakalamak isteyen bir ülkenin enerji güvenliğini teminat altına almasının elzem olduğunu ifade etmek durumundayız.

Diğer yandan da çevreye duyarlı, güvenlikçi, temiz ve toplumun menfaatleri doğrultusunda planlanan enerji politikaları en önemli hedeflerimiz olmalıdır. MÜSİAD olarak enerji alanındaki önerilerimiz de şu şekildedir: YEKA ve benzeri modellerle birlikte yenilenebilir enerji kurulu gücünün artırılması, deniz üstü rüzgâr enerji potansiyelinin hayata geçirilmesi kısmı. Aslında bunları biraz evvel ifade ettik, ben tekrarlamayayım, burada sözlerimi tamamlarken Küresel İklim Değişikliklerinin Etkilerinin En Aza İndirilmesi, Kuraklıkla Mücadele ve Su Kaynaklarının Verimli Kullanılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonunun -sunumlarda da gördüğümüz, konuşmamda da ifade etmeye çalıştığım gibi- dünyamızı ve geleceğimizi derinden sarsan iklim değişikliği ve kuraklık konularında yol katedebilmemiz adına son derece kıymetli bir adım olduğunu belirtmek isterim.

Aynı zamanda, özellikle, gıdanın enflasyonda yüzde 25,6'lık bir payı olduğunu düşündüğümüzde enflasyonla mücadele için de -bunu da burada ifade edeyim- kuraklığın ve enerji maliyetlerinin etkisiyle birlikte suyun da önümüzdeki süreçte çok daha önemli bir konu başlığı altında olduğunu da ifade edeyim çünkü hem insan sağlığı hem bitkisel üretimle birlikte hayvan sağlığı bizim için sürdürülebilirliği ifade

ediyor. Bu bakımdan, bunu Türkiye’de yapamadığımız takdirde, bunu başka yollardan temin etmeye başlıyoruz yani üretim açısından bu da bu sefer yem rasyonlarından tutun insan sağlığındaki beslenme şartlarına kadar tamamı etkileniyor; buradan da insan sağlığına farklı şeyler geliyor.

Komisyonun ülkemiz ve dünyamız adına verimli çalışmalara imza atarak mevcut sorunlara çözüm geliştirmek noktasında yararlı olacağı inancıyla atılacak adımlarda MÜSİAD olarak hem Genel Başkan hem komitelerimizdeki değerli üyelerimizle birlikte her zaman yer almaya gönüllü olduğumuzu ifade etmek istiyorum. Bu kıymetli toplantıda yer almaktan duyduğum mutlulukla sizleri saygıyla selamlıyorum, sağ olun.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Çok teşekkür ediyoruz MÜSİAD Değerli Genel Başkanımız Abdurrahman Kaan Beyefendi’ye, ayrıca güzel bir sunum yapan Mihrimah Kocabıyık Hanımefendi’ye teşekkür ediyoruz ve buraya gelen MÜSİAD heyetine de hoş geldiniz diyorum.

Efendim, siz genel bir çerçeve çizdiniz. Bu arada sınıraşan sularla ilgili de bazı ülkelerden örnekler verdiniz, hakikaten bunun dikkate alınması gerekir diye düşünüyorum. Yani dünyada bazı yerlerde su kıtlığı var. Gerçi Sayın Başkanım, ben şöyle demiştim, bir ara İngiltere Millî Savunma Bakanı dünyada su savaşlarından bahsedince ben de “Sudan savaş çıkmaz, sudan sebeplerle çıkar.” diye bahsetmiştim. Hakikaten suyu akıllı bir şekilde yönetirsek, kullanırsak, iktisatlı kullanırsak savaş falan çıkmaz, sudan sebeplerle çıkabilir diye düşünüyorum.

Bu arada ilk söz isteyen İzmir Milletvekilimiz Sayın Murat Bakan Beyefendi’ye söz vereceğim.

Buyurun Murat Bey.

MURAT BAKAN (İzmir) – Sayın Başkan, hem Komisyonumuza geldiğiniz için hem Mihrimah Hanım’ın sunumuna hem de sizin sunumunuza, açıklamalarınıza teşekkür ederiz.

Benim birkaç sorum var. Tabii, iklim felaketiyle karşı karşıya dünya, hepimiz bundan etkilenecegiz; dolayısıyla, ekonomiler de etkileniyor, etkilenecek de. Dünya, karbonsuz bir ekonomiye doğru gidiyor. İşte, sizin derginizde de var, bahsettiniz de, Avrupa Yeşil Mutabakatı bunun örneği. Diğer taraftan, bir de Paris Sözleşmesi var. Görünen o ki yakın gelecekte bu karbonsuz ekonomik sistemin bir parçası olmayanlar, ekonomik olarak zarar görecekler yani riskler ve fırsatlar da barındırıyor. Şimdi, bu noktada Türkiye, Paris Sözleşmesi’ni imzalamayan Eritre, Irak, İran, Libya, Güney Sudan ve Yemen’le beraber 6 ülkeden biri hatta bir iki tanesi için... “İmzalamayan” demeyelim, imzaladık ama onaylamadık Parlamentoda. İmzalamamız zaten sözleşmenin içeriğine katıldığımızı söylüyor, ifade ediyor ama Parlamentoda onaylanmadı. Paris Anlaşması onaylanmadığı takdirde sınırda karbon vergisiyle karşı karşıya geleceğiz, başka birtakım yaptırımlarla da karşı karşıya geleceğiz. Yani bu konuyla ilgili düşünceleriniz ne? Türkiye Parlamentosu Paris Sözleşmesi’ni onaylayıp taraf olmalı mı, MÜSİAD olarak bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bir diğer konu, döngüsel ekonomi. Döngüsel ekonomi de aynı mahiyette, çok önemli. Örneğin Türkiye, plastik ihracatında önemli bir ülke ama ithalatında da önemli. Dünyada plastik ham maddesi ithalatında Çin’den sonra 2’nci sıradayız, atık plastik ithalatında da -Ticaret Bakanlığı’nın en son yasaklama kararına kadar- 1’inciydik, 2019 ve 2020 için söylüyorum. Ancak Avrupa Birliği giderek artan dönüşüm oranları için diyor ki: “Sizin 2030’da -sanırım- yaptığınız ürünün yüzde 55’ini geri dönüştürdüğünüz üründen yani ülkenizde olan üründen dönüştürmeniz gerekir.” Plastik için söylüyorum sadece. Bu ne demek? Kendi ülkenizdeki ham madde nedir? Çöp. Ayrıştırıp kullanmalısınız demek. Biz bunu kullanmadığımız zaman dışarıdan plastik atık ithal ediyoruz, bunun yüzde 10’unu dönüştürüyoruz, yüzde 10’u gömülüyor ya da yakılıyor -en son ortaya çıkan birtakım felaketler de bunu gösterdi- tarım alanlarına gömülüyor, dere kenarlarında yakılıyor. Bu atıkların dönüştürülememesi hem

Türkiye’de cari açığa sebep oluyor çünkü ithal ediyorsunuz, para ödüyorsunuz hem de kendi çöpünüzü bir ekonomik değer olarak kullanamıyorsunuz. Diğer taraftan, Avrupa Birliği’nin bu yapacağımız ihracatta ton başına bin euro para alacağı söyleniyor, sınırda karbon vergisinde de sanırım 30 euro ile 50 euro arasında bir vergilendirmeden bahsediliyor. Türkiye bununla ilgili tedbirler alıyor mu? Mesela bu konuda en önemli şey, dünyanın tüm büyük ülkeleri, G20 ülkelerinin tamamı -ki bizim dışımızda hepsi imzaladı, onayladı Paris Sözleşmesi’ni- kömürden çıkışla ilgili bir takvim açıkladı. Yani diyor ki: “Ben şu tarihe kadar -yenisini açmıyorlar zaten de- mevcut termik santrallerimi de kapatacağım.” Ve mutlak azaltımla ilgili de bir vaatde bulunuyor, diyor ki: “Karbonumu da şu vadede azaltacağım.” Şimdi, Türkiye henüz bunları yapmadı. Sizin MÜSİAD olarak -bütün üyeleriniz etkilenecek, belki sizin işletmeniz de etkilenecek, Türkiye ekonomisi etkilenecek- bu konuyla ilgili düşünceleriniz nedir? Yani Türkiye döngüsel ekonomiyle ilgili ne yapmalı, hangi adımları atmalı? Sınırda karbon vergisi var, kömürden çıkışa ilişkin bir takvim vermeli mi? Paris Sözleşmesi’ni imzaladı, Parlamentoda onaylamalı mı? Siz MÜSİAD olarak bunlara nasıl bakıyorsunuz, bu konudaki düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Teşekkür ederiz.

Müsaade ederseniz bütün sorulara topluca cevap vereceğiz.

Şimdi Gümüşhane Milletvekilimiz Cihan Pektaş’a söz veriyorum.

Buyurun Cihan Bey.

CİHAN PEKTAŞ (Gümüşhane) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Özellikle MÜSİAD Başkanımıza ve Mihrimah Hanım’a sunumlarından dolayı teşekkür ediyorum. Gerçekten bir sivil toplum kuruluşumuzun, bir iş dünyası kuruluşumuzun küresel ısınmayla alakalı bu kadar hassas olmaları, gelecekle ilgili tedbirler alınması konusunda neler yapılması gerektiği hususundaki açıklamaları bizleri sevindirdi. Tabii, şu ana kadar biz, üniversitelerden hocalarımızı da dinledik, teknokratları da dinledik, bu konuda ciddi bir farkındalık oluşmuş, bunun farkındayız Değerli Başkanım.

Ben şunu öğrenmek istiyorum: Özellikle, bu yeşil ekonomiye adaptasyonla ilgili Türkiye’nin global olarak ne kadar yatırım yapması lazım?

İkincisi de: Az önce Mihrimah Hanım’ın sunumunda gördük, bizim bu karbon emisyonları, salımlarında en fazla etki enerjiden kaynaklanıyor. Son yıllarda özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarımız gittikçe geliyor ve artıyor. Tabii, GES’te, güneş enerjisinde iki üç yıl öncesine kadar megavat başına üretim maliyeti yani yatırım maliyeti çok pahalıydı ancak Türkiye’de bu panellerin üretilmesiyle beraber, diğer araç ve ekipmanın üretilmesiyle beraber yatırım maliyetleri düştü. Şimdi, RES’le ilgili yani rüzgâr enerjisiyle ilgili, bizim 48 bin megavat potansiyelimiz var; bunun 34 bini karada yani on-shoreda, 14 bini de off-shoreda yani denizde. Fakat bizim denizlerimizde şöyle bir handikabımız var: Bizim, Ege hariç diğer denizlerimiz çok çabuk derinleşiyor, dolayısıyla bunun maliyetleri oldukça yüksek. MÜSİAD olarak, iş adamları olarak bu maliyetleri azaltmak adına, GES’te olduğu gibi rüzgâr türbinleri ve bunların yedek parçalarının üretilmesi konusunda bir girişim var mı, bundan sonra olabilir mi? Çünkü ben biliyorum ki şu anda iş adamlarımız, iş insanlarımız bu RES’leri kuruyorlar, bunlar genelde hep ithalat, bunların yedek parçaları bile yine yurt dışından geliyor yani işletmede bazı zorluklar yaşanıyor. Güneşte olduğu gibi rüzgârda da rüzgâr türbininde ve diğer yedek parçalarında da ben yerli üretimin çok çok önemli olduğunu düşünüyorum. Türkiye bu potansiyele sahip; ben, iş adamlarımızın da gerek sermaye olarak gerekse de artık teknik olarak, insan envanteri olarak potansiyele sahip olduğuna inanıyorum. Bu konuda bir çalışmanız olacak mı?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, Cihan Bey’e teşekkür ediyoruz.

Şimdi, Eskişehir Milletvekilimiz Sayın Jale Nur Süllü Hanımefendi’ye söz veriyorum.

Buyurun efendim.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Ben de çok teşekkür ediyorum sunumunuz için.

Şimdi, her şeyden önce Türkiye Sınai Kalkınma Bankası “İklim Riskleri Raporu” adı altında bir rapor yayımladı, aslında sizin de bu “risk ve tehditler” olarak sunumunuzda yer alan birtakım maddelerle son derece örtüşüyor. Şimdi, bakın, çimento sektöründen söz etmişsiniz. Çimento sektörü konusunda fiziksel riskler açısından farklı iklim senaryolarının olması hâlinde çimento sektörünün içinde bulunacağı riskler özellikle burada belirtilmiş ve “orta geçiş riskleri” ve “yüksek riskli” olarak tanımlanmış bunlar. Bu rapor var mı yani önce, incelediniz mi bu raporu, bu Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının İklim Riskleri Raporu’nu?

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAN – Ben incelemedim.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Siz özellikle de su konusuna çok dikkat çektiniz ve su yönetiminin çok ciddi anlamda yapılması gerektiğinden söz ettiniz. Yine aynı şekilde, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası İklim Riskleri Raporu’nda en büyük risklerden bir tanesi olarak Türkiye’nin son yıllarda yükselen değerlerinden bir tanesi olan HES’lere dikkat çekiyor ve bu HES’lerin desteklenmesi konusunda iklim kriz risklerini bankaların üstlenmeyeceğini söylüyor. Ben özellikle daha önceki sunumlarımda da bunu belirtmiştim ama Avrupa bankalarının bu konuda bizi etkilemeyeceğini söylemişti -bugün üyemiz yok herhâlde- bir hanımefendi üyemiz, AKP vekilimiz. Dolayısıyla aynı risklere Türkiye Sınai Kalkınma Bankası da dikkat çekiyor, bunu burada belirtmek istiyorum. Bildiğim kadarıyla, sizin üyelerinizin çok büyük bölümü de tekstilcilerden oluşuyor ve tabii, risk çok büyük tekstilciler için de su konusunda çünkü suya ihtiyaç var üretimde.

Şimdi, özellikle siz MÜSİAD üyelerinin iş modellerinin yeşil ekonomiye uygun tasarlanması konusunda nasıl yardımcı oluyorsunuz? Çünkü biliyoruz ki 2001 yılında iklim değişikliği konusunda gerekli önlemleri almak, iç ve dış politikayı belirlemek üzere Başbakanlık genelgesiyle bir İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu kuruldu ve 2001’de de sadece TOBB’un üye olduğu bu kurula Kyoto Protokolü sürecinde TÜSİAD ve MÜSİAD da üye oldu ve bu kurulda yer aldı. Yaklaşık on yıl geçti bu sürecin üzerinden ve bu kurulda yer alan MÜSİAD’ın, on yıldır, işte az önce belirttiğiniz riskler kapsamında iklim kırılganlığını bilerek iklim değişikliğini önleme konusunda yaptığı çalışmalar neler?

Bir de 2013 yılında da İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu olarak değiştirilen bir kurulun hâlâ üyesi, 2015 yılındaki Paris Anlaşması sürecinde ve sonrasında, az önce dile getirdiğiniz riskleri diğer kurumlara aktarma konusunda çok büyük anlamda uyarılarda bulundu. Bu konularda hangi zorluklarla karşılaştınız? Özellikle devlete bu konuda önerileriniz oldu mu? Neler yaptınız bu konuda özellikle ihtiyaçlar çerçevesinde, onu öğrenmek istiyorum.

Bir de biraz önce bir yönetim kurulu üyenizin biyokütle için şehir dışında, Konya’da olduğunu söylediniz. MÜSİAD olarak, böyle bir, biyokütle termik santrallerini destekleme gibi bir eğiliminiz mi var, bir de onu öğrenmek istiyorum. Çünkü biyokütle de aslında yakma teknolojisine dayalı, özellikle de mevzuatta yapılan değişikliklerle, lastiklerin, yağ atıklarının bile, sadece organiklerin değil aynı zamanda lastik yakıtları gibi lastiklerin de yakılmasına -işte, hatta çimento sektöründe kullanılıyor- MÜSİAD’ın biyokütle termik santrallerine... Yenilenebilir enerji kapsamında alınıyor tabii ama aslında

yakma teknolojisine dayanıyor ve tüm dünyada biraz da öyle ama Türkiye’de de yükselen değerler arasında olan biyokütle konusundaki görüşlerinizi, özellikle de bu Afyon’da son ayda çıkan yangını da göz önünde bulundurarak bu konudaki bakış açınızı da öğrenmek istiyorum MÜSİAD olarak.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Teşekkür ediyoruz.

Son sözü de Burdur Milletvekilimiz Sayın Yasin Uğur Beyefendi’ye veriyorum.

Buyurun Yasin Bey.

YASİN UĞUR (Burdur) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Öncelikle, Komisyonumuza üye olup da dün geçirmiş olduğu kazada yaralanan Milliyetçi Hareket Partisi İzmir Milletvekilimiz Hasan Kalyoncu Beyefendi’ye geçmiş olsun dileklerimi iletiyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – “Geçmiş olsun.” diyelim.

YASİN UĞUR (Burdur) – Çok bir şey yok ama ucuz atlatmışlar diyelim; geçmiş olsun kendilerine.

Sayın Başkanım, teşekkür ediyorum sunum için. Mihrimah Hanım’a da teşekkür ediyoruz sunum için, güzel bir sunum oldu, faydalandık.

Benim sadece kısa bir istirhamım olacak sizden. Su hukuku ve su diplomasisi diye bir konudan bahsettiniz. Bu konuyla ilgili elinizde bir çalışma var ise onu gönderebilir misiniz? Bakmak isterim, o konuyu incelemek isterim.

Onun haricinde, sulama barajlarında güneş enerjisi sistemleri kurulmasıyla ilgili bir teklifiniz oldu, bir öneriniz oldu. Bunun, yapmış olduğunuz çalışma neticesinde ne kadar faydası olacak buharlaşmaya? Bunun da bilgilerini alırsam faydalı olacaktır.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Teşekkür ediyoruz.

Sayın Başkanım, evvela, güzel bir sunum yaptınız, çok teşekkür ediyoruz.

Evvela, ben şunu söyleyeyim, ben Bakanken, sulama barajları ve göletler üzerine, hatta büyük, açık kanallar var, onların üzerine güneş enerjisi panelleri kurulabilmesine dair bir yönetmelik çıkardık. Bu konuda mevzuat müsaittir, isteyen olursa bunu yapabilir. Hatta ben kendim de bu yüzen dubalı birtakım güneş panelleri için bir sistem de oluşturdum, isteyene yardımcı olabiliriz; bizim ilmimizin zekâtı vardır yani para istemeyiz.

İkincisi: Bu hayvan atıkları da çok önemli. Yani siz de az önce belirttiniz, bu biyoenerji ve diğer tarım atıkları ve diğer birtakım biyokütlelerin yakılarak enerjiye dönüştürülmesi aslında atıkların değerlendirilmesi. Sizler de özellikle, bazı hayvansal ürünler, işte, süt sanayisi, süt ürünleri vesaire konusunda çalışıyorsunuz. Çin’de falan çok gelişti. Acaba MÜSİAD, birtakım çiftlikler için biyogaz tesisleri... Bunlar, sistem basit aslında. Sizin MÜSİAD üyeleri bu konuda bir çalışma yaparlarsa... Paket tesisler bunlar yani bunu yaparsak çok faydalı olacak çünkü bu hayvansal atıkları toplayan çok pratik bir sistem, panoramik sistem; hem biyometan üretiyor onu gerek aydınlanma ve enerjide hatta ocaklarda kullanıyor hem de çürümüş çamur da çok iyi bir gübre olarak kullanılıyor; bunu talep ediyoruz. Ayrıca, şimdi, bir de sanayicilerimizin şöyle bir talebi var: Tamam, atık su arıtma tesisleri sanayide ve evsel atıklarda yapılıyor ama bunlardan çıkan çamurlar var; biyolojik çamur veya kimyasal çamur. Şimdi, Türkiye’de yeter kadar zehirli, zararlı atıkları giderici tesisler yok; özel teşebbüs bu konuda bir teşebbüste bulunursa desteleriz diye düşünüyoruz.

Ayrıca, efendim, bu tesislerin, mutlaka sanayi tesislerinin organize sanayi bölgelerinde toplanması şart. Biz bununla Ergene havzasında çalışma yaparken -ben de Ergene havzasında büyük bir eylem planı hazırlamıştım- sanayiler dağınıktı. Onları ıslah organize sanayi bölgeleri kurarak bir araya topladık, bu

çok faydalı oldu. Ayrıca, onlara müşterek atık su ileri biyolojik arıtma tesisleri kurdurduk; ekonomik açıdan da çok iyi oldu. Aynı ayrı kurmaları hâlindeki maliyetin müşterek kurmaları hâlindeki maliyetin 6, 7 katı kadar büyük bir maliyeti var kontrol ve denetimi de zor. Bu konuda da önemli, ehemmiyetli bir çalışma yapılırsa çok isabetli olur. Yani siz büyük bir kurum olarak, sivil toplum kuruluşu olarak bunları bir sanayide birleştirmek, merkezi yerlerde, organize sanayi bölgelerin toplamak ve bunları arıtmak çok faydalı olur diye düşünüyorum.

Tabii, Sayın Eskişehir Milletvekilimiz Afyon'daki yangından bahsetti. Afyon'daki yangının tabii şeyle alakası yok tesisle alakası yok. Sadece, bir şekilde yanan odun atıklarının, zirai atıkların yanması neticesinde... Hızla kontrol altına aldık, hatta ben kendim de gittim.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Ama 3 kez çıkıyor.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Tamam. Şimdi, onların gerekli tedbirleri almaları, ne gibi tedbirler alacakları konusunda da kendilerine bizzat hem Valilik hem Bakanlık talimat verdi, ben de kendilerine gerekli ikazı yaptım; onu belirtiyim.

HES'lere gelince, HES'ler yani ben özellikle şunu belirtiyim: HES'ler suyun gücünden faydalanarak enerji üreten tesislerdir, son derece çevrecidir, iklim için, küresel iklim değişikliğiyle mücadelede son derecede faydalıdır yani. Hatta HES'ler biriktirmeli olursa, barajlı olursa enerjiyi biriktirerek pik saatlerde kullanma imkânı sağlayan bir şeydir, enerjinin depolandığı bir yerdir yani; bakın, bu kaçınılmaz. Eğer bu baraj ve HES'ler olmasaydı... Bir tarihte Rusya ve İran doğal gazı kesti ve neticede biz sanayimizi ve evlerdeki aydınlanmayı tamamen HES'lerin yedek türbinlerini de devreye sokarak Türkiye'yi kurtardık. Dolayısıyla, HES'ler Türkiye'de elektriğin sigortasıdır, son derece faydalıdır; bunu özellikle vurgulamak istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

Benim kısa mütalaam buydu, size de sorulara cevap verebilirsiniz istediğiniz şekilde ama bazı sorulara da sonradan yazılı da cevap verebilirsiniz Sayın Başkan.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Evet, ben de teşekkür ediyorum.

Öncelikle sorular için teşekkür ediyoruz.

Evet, ben bir sanayiciyim, otuz yedinci senem ama multidisipliner sanayiciyim, her alanda çalışmış birisiyim. O bakımdan sorularla ilgili birçok... Ben aynı zamanda AR-GE'ciyim 20'nin üstünde icadım var kendi alanımda. Sorular da güzel olduğu için bunlara bir miktar cevap vermek istiyorum.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Biz memnun oluru.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Şimdi, öncelikle MÜSİAD olarak ifade ediyorsunuz, MÜSİAD, bir sivil toplum kuruluşu. Biz üyelerimize komitelerimiz ve tecrübeli kardeşlerimiz vasıtasıyla öneriler sunuyoruz, bunu aynı şekilde bakanlıklarımıza da iletiyoruz. Burada yatırımı yapan MÜSİAD değildir, MÜSİAD burada hamilik yapar, öncülük yapar, yatırımı iş dünyası yapar; ilk önce onu söyleyeyim.

Şimdi, sondan başlayarak hareket edeyim Sayın Bakanımız da ifade etti; sanayi tesislerimizin atıkları konusu. Şimdi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığımızla da konuşuyoruz; Şimdi, bizler sanayici olarak yatırımı yapan, üretimi yapan, hammaddeyi temin eden, istihdam sağlayan kişileriz. Evet, tabii ki atık yönetimi konusu bizim sorumluluğumuz dâhilinde ama bugün Avrupa Birliğindeki uygulanan atık ppm değeriyle bugünkü Türkiye'deki atık ppm değerine baktığımızda Avrupa'da 250'ye müsaade edilirken bizde 150 yani şartlarımız çok daha ağır Avrupa Birliğine göre ama yine yılmıyoruz bu konuda. Tesislerimize göre biyolojik arıtmadan tutun kimyasal arıtmaya kadar çok ciddi yatırımlar yapıyoruz.

Bunu yaparken su kalitesi yani yer altı suyu kullanan sanayicilerimiz var evet ama normal şebeke suyu kullanan -ki ben mesela şebeke suyu kullanıyorum- yani tarımda su kullanan çiftçi 1 lira öderken çiftçi ben 12 lira ödüyorum ve sürdürülebilir suyu temin etmekte de zorlanıyorum. Tekirdağ'da Belediye Başkanımıza da gidiyorum, benim en ufak bir sorunum olduğu zaman tutuyor benim suyum kesiyor ama ben 11 bin üreticinin mamulünü işleyen birisiyim yani bu ihtiyaç sadece benimle alakalı değil, o kadar etraf... Bunu, bitkisel üretimi düşünün... E, peki, attığımı da en ince şekilde yapıyorsunuz; parametre olarak -gıda atığı konusu, tekstil biraz evvel ifade edildi- tekstilde atıkla ilgili olarak 20 tane parametreye bakıyor Çevre Bakanlığı, bizde de 10 tane var gıdada. Bir tanesinde eksik çıksa yani istenilen seviyenin altında olsa -biraz evvel Avrupa Birliğiyle Türkiye'yi kıyasladım- yüzde 10, yüzde 20 bir değişiklik olsa, 20 parametrenin sadece 1'inde 20'siyle ilgili ceza kesiliyor. Mesela, ben bunu Sayın Bakan Yardımcımızla da konuştum; bu doğru değil, hak değil. Yani yapmayan kişiye de aynı cezayı veriyorsun.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Doğru.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Yapıp da bir tanesinde sorun olan... Gelin, bunu yirmide 1'e getirin. Yani biz zaten devamlı denetleniyoruz dedikimizde bunu anlatamıyoruz.

Şimdi, Sayın Bakanım, sorun şu: Ne kadar para harcaması gerektiğini söyledik. Türkiye'de yaklaşık olarak bu işin toplam bedeli bizim hesaplarımıza göre 70 milyar Euro; bunun yarısını biz karşılırsanız sanayiciler olarak. Bugün mesela, Avrupa Birliğinde... OSB'lerle ilgili de Sayın Bakanım söyledi. Şimdi, genelde OSB'ler bizde siyasete kurban gidiyor. Niye kurban gidiyor? Şimdi, hepimiz... Türkiye'de 89 nokta olduğu için benim yerine gitmediğim çok az OSB var. Şimdi, şehir yakın üretim yerleri için çevreciler işte algı itibarıyla getirip diyorlar ki: "Çevreye, şehre yakın olmasın, uzakta olsun." Kimi zaman bir milletvekilimiz kendi ilçesine yakın olsun diye 50, 60 kilometre uzağa yapıyor. Şimdi, sanayici gidecek oraya yatırım yapacak. E, yapsın, arıtması yok değil mi? Peki, şehrin arıtması var mı, ilçenin arıtması var mı? Yok. Bizim yüklerimiz fazla olabilir yani atık yüklerimiz fazla olabilir ama şehrin atığı düşük yapıdadır yani kütle itibarıyla. Biz diyoruz ki gelin bunu birleştirelim 35 milyar dolar yatırım kısmında, sanayici bunu verir ama şehirlere uzak olduğumuzdan dolayı birleştiremiyoruz. Peki, Avrupa'daki bir sanayici ne yapıyor? Kendi basit arıtmasıyla 4 bin ppm'e indiriyor, 25 bin euro para veriyor, arıtmayla birlikte ön arıtma yapıp işi bitiriyor.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Ön arıtma yapıp kanalizasyonla bağliyor evsel atıkları.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Şimdi, bu ne getiriyor? Bu iş ortamında rahatlık getiriyor. Bizim işimizde yani ben kütleme göre bunu yapabilirim, param da yeter gerisini de taksitle aylık olarak ödeyebilirim; onun için de Sayın Başkanımızın söylediği yani her OSB'nin kendi arıtmasının olması... Şu anda ben yeni bir yatırım yapıyorum yaklaşık 350 milyon liralık ve OSB OSB gezdim Türkiye'de ki bir Genel Başkan olarak. "Suyu var mı?" diye soruyorum "Yeterince suyumuz yok, size su veremeyiz." diyor. "Peki, arıtmanız var mı?" "Yok." Gittik kendi sondajımızı yaptık suyu bulduk, şimdi, kendi arıtmamızı hatta OSB'nin arıtmasını da bize bağlayacağız, biz karşılayacağız. Şimdi, rekabetse döngüsel ekonomi açısından bakarsanız Sayın Vekilim, bu eşit değil. Yani ham madde temininden suyun bertarafına kadar bütün aşamayı sanayici yüklenemez, burada belediyelerin de belli bir şekilde bütçelerini ayırıp bu sistemin içine dâhil olması lazım. Yani şehrin atığı ile benim yerim arasındaki atığı birleştirdiğimiz zaman zaten yük düşecek, otomatikman onun pH'ı diğerini dengeleyecek -biyolojik arıtma da bu alanda da 1993'ten beri bir tecrübem var- düştükten sonra bunun yatırım maliyeti de düşecek. Gittiğimiz her valiliğe, büyükşehir belediyesine ben bunu anlatıyorum çünkü sanayiciden gelen de diyor ki: "Ben ne yapayım?"

Enerjiye geldiğiniz zaman, arkadaşlarımız da bu konuda gerçekten uzmanlar, hani vaktimiz de sınırlı olduğu için ben cevap vermeye çalışacağım. Özellikle Türkiye'nin en büyük güneş enerji sistemlerini üreten ve aynı zamanda bunun fabrikalara uygulamasını yapanlar bizim üyelerimiz. Bugün reklamlarda da gördüğünüz kişiler, hatta arkadaşlarımızın da var... Bu konuda özellikle çatılara, fabrika arazilerine büyük işletmelerin bu konuya yatırım yapması konusunda gerekli çalışmaları önerilerimizi... Hem Yeşil Mutabakat da bunu gerektiriyor.

Yine, aynı şekilde, mini YEKA'lar konusunda Enerji Bakanlığımızla çok ciddi çalışma yaparak bunların ihale süreçleriyle birlikte ilerideki, biraz evvel Mihrimah Hanım'ın söylediği, işte, o vergilere karşılık olarak da gelebilecek şekilde sertifikalar alınması konusu var.

Yine, biyogaz atık yönetimi konusunda bu yine MÜSİAD'ın bir projesidir, Türkiye'de iltir. Bitkisel ve hayvansal atıklardan Gönen'de bir tesis kurulmuştur, yaklaşık 5'inci yılına girdi. Dünyadan 2 tane büyük ödülü vardır. Verimlilik konusunda yüzde 81'lik bir verimliliğe sahiptir. Burada yakma falan da yoktur Bakanımızın söylediği şekilde, anaerobik organik gübre üretimi de yapılmaktadır ve yüzde 95 yerli ekipmanlarla kurulmuştur ve bunun şu anda Türkiye'ye...

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Teşvik var, daha çok...

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAN – İşte, onun uzatılması konusu da var; şu anda sizlerden isteğimiz de bu. Yenilenebilir enerji konusunda Sayın Bakanımıza da ilettik, siz de Komisyondasınız yani bunun bir altı ay daha uzatılmasını, son defa bunu istiyoruz ki çünkü atık bertaraf işi en önemli kısmıdır bu işin yani biraz evvel lastikten bahsettiniz, birçok açığımız var, bundan petrol üretimi de var. Yine, mesela, bizim kurmuş olduğumuz, arkadaşımızın kurduğu tesiste aynı zamanda petrol üretimi de yapılacak. Şu anda sentetik petrol üretimi konusunda da çalışma var, inşallah onu da gerçekleştireceğiz.

Şimdi, su hukuku ve su diplomasisi konusunda Yasin Bey, biz bunu çalışıyoruz; bir başlık olarak verdik. Sizler zaten... Arife tarif gerekmez. Bu yeni bir başlıktır. Ticaret diplomasisi nasıl varsa yatırım diplomasisi de var, bu tür diplomasisi de var yani iki ülkeyle komşuluk içinde olduğunuz zaman o diplomasiyi siz yapmak durumundasınız. Su hukukunu bir şeye bağlamadınız takdirde uluslararası mahkemeler süreci var; bunun çalışılması gerektiğini düşünerek biz bu başlığı verdik.

HES'lerle ilgili olarak yine MÜSİAD olarak 1997-1998'den beri –belki Cihat Bey de ilave edebilir, ona da söz verebilirim- Rize'de 2 tane HES projesini biz başlattık ve şu anda da 55 üyemizle birlikte -bu çok ortaklı bir yapıdır, şu anda hâlâ devam ediyor- biz bunların yaygınlaştırılması konusunda çalışıyoruz. Yine, bunların ekipmanları, türbinlerin üretimi konusunda yine İbrahim Bey'i tanırınız, İbrahim Toprak bizim eski Enerji Sektörü Kurulu Başkanımızdı, onun başkanlığında bir yerli firmamız da şu anda bu konuda çalışıyor.

RES konusuna geldiğimiz zaman, bu konuda ben on yıldır teşkilatın başında olduğum için, Türkiye genelinde kimin ne yapabileceğini bilen birisiyim. ASELSAN ile bizim Aksaray'daki bir firmamızı birleştirdik, şu anda 1 megavatlık bir rüzgâr enerjisiyle ilgili olarak bir motor hazırlandı, bitti, testleri de tamamlandı, bundan sonrası itibarıyla da bir üyemiz bu konuda çalışacak.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Kaç megavat? 1 megavat mı?

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAN – 1 megavat, daha sonra bu büyütülecek ama bu gerçekleşti şu anda. Aynı firmamızla -nasip olursa- yerli otomobilimize de bir çalışma yapıyoruz; onun da motoruyla ilgili olarak önümüzdeki süreçlerde güzel haberler sizlere vereceğiz.

Diğer döngüsel ekonomiye geldiğimiz zaman, Paris Anlaşması konusu... Şimdi, biraz evvel burada sunumda ifade ettik; bugün Çin'e kimse bir şey demiyor. Niye? Bütün dünya, Avrupa Birliği, Amerika dâhil olmak üzere tüm ülkeler üretimini Çin'e yaptırıyor. Bugün Çin, tek başına dünya üretiminin yüzde 28'ini yapıyor, ara malı üretiminin yüzde 52'sini yapıyor. Şimdi, bunu yaptırdığınız bir ülkeye kimse bir şey demezken...

MURAT BAKAN (İzmir) – Çin 2060'a kadar “karbon nötr” ilan etti.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Biliyorum.

Şimdi burada süreç yönetimi açısından ben bunu ifade etmek istedim.

MURAT BAKAN (İzmir) – Bizimle ilgili sordum ben.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Ona geleceğim.

Şimdi bizler Yeşil Mutabakat'a, Paris Anlaşması'na zaten imzayı atmışız, sadece bir onay süreci gelmiş fakat biz buna hazırlıklı mıyız, değil miyiz meselesi var yani anlaşmayı yaptığınız an itibarıyla sizi bağlıyor. Peki, buna Türkiye'nin ne kadarı bağımlı? Şu anda biz enerjide yüzde 87'sini fosil yakıtlardan oluşturuyoruz. Şimdi Avrupa'daysa başta Almanya olmak üzere, mesela, tarımda bile planlama yapılırken burada yenilenebilir enerjiye göre yapılıyor yani siz tohumundan seçerek, mesela mısır silajını planlarken hem ucuz maliyetli üretimi yapıyorsunuz, fazlasını da gidip o tesiste... Avrupa'da şu anda 11 bine yakın biyogaz tesisi var Sayın Vekilim, biz ise daha işin başındayız. Şimdi, birçok şehrimizde hayvancılık yapılıyor, şehre giriyorsunuz, kokudan geçilmiyor. Peki, bu konuda bir teşvik var mı yani imalat sanayisine yönelik? Mesela, konut projelerine finansman desteği veriliyor, bunu biliyoruz, herkes öğrenmiş ama gelgelelim atıkların yönetimiyle ilgili olacak bertaraf tesislerine kredi maliyeti olarak yüzde 50 daha düşük kredi verelim kısmına var mıyız? Varsak sanayicimiz buna yatırım yapacak çünkü zaten atık var. Biz bunun bilincindeyiz. Aynı şekilde, neden önemli? Bu yer altı sularını da etkiliyor. Ben daha önce Ergene havzasıyla ilgili olarak –süt çok önemli- ağır metal analizlerine kadar gittim. Yani o Ergene bölgesindeki yer altı sularıyla sulanmış bitkisel üretimin süte etkisine kadar inceleme yapmış birisiyim, bunu iyi biliyorum fakat biraz evvel Sinai Kalkınma Bankasının ifade ettiği, bunlar sahadan uzak, sadece rapor olarak yazılmış; sahadaki gerçeklerimiz... Sanayici olarak zaten devletimiz 6 tane bakanlıkla bizi denetliyor, burada en ufak açık yok ama geri kalan kısmında, bunun sermaye kısmında sermayesi yeterli değil çünkü enflasyonla mücadele eden bir sermaye grubu. Yüzde 30-35 bir enflasyona karşılık iş dünyası bunu nereden verecek şu andaki uluslararası rekabette? Mesela, bizim sektörde biz yüzde 5'e çalışıyoruz; yüzde 35 zam geldiği zaman yüzde 30'u nereden bulacaksınız? Kolay bir finansmana ihtiyacınız var. Yani anlaşılın diye söylüyorum, bir sıkıntı yok, yaptığım kadarıyla hareket ederim ama sürdürülebilir bir ekonomi açısından Avrupa'daki kardeşlerimizle, iş dünyasıyla kıyaslandığında rekabet eşit değil. Anlatabiliyor muyum? Yani siz anlaşmayı onaylarsınız, o gün itibarıyla benim sorumluluğum başlar ama Türkiye'de Avrupa Birliğine ihracatımız yaklaşık 2020'de yüzde 45 ama daha önceki yıllarda yüzde 52'sini Avrupa Birliğine satıyorduk ve satan firmalarımızın yüzde 50'si de Avrupa menşeli olup Türkiye'de yatırım yapan firmalarımız. Şimdi, onun için, bu yaptığımız şeyin uygulama kısmına geldiğimiz zaman bir kere kurumsal bir “check-up” yapmamız lazım yani biz firmalarımızı kurumsal “check-up”tan geçirip enerji verimliliği kısmıyla, her yönüyle hazır olduğu bir ortamda bunun onayını vermemiz lazım. Bunu da yapmak; sanayi müdürlükleri, kalkınma ajansları, her şeyimiz var, sadece bu konuda bir inisiyatif alınması gerektiğini öneri olarak burada ifade etmek istiyorum.

Benim söyleyeceklerime ilave olarak sizlerin ifade edeceğiniz bir şey varsa unuttuğum veya şimdi sizin “Cevap vermediniz.” dediğiniz bir şey varsa...

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – HES yatırımlarınızı, biyokütle falan, onları MÜSİAD olarak mı, yoksa üyeleriniz mi yapıyor?

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Biz şöyle yapıyoruz: Bu konu Türkiye için önemlidir, yatırım yapılması gereken bir husustur diyoruz. Çok ortaklı yapılar geliştirme...

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Üyelerinizden çok ortaklı yapıyorsunuz.

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Çok ortaklı yapılar geliştiriyoruz, bu sadece enerjide değil, diğer alanlarda da var. Mesela sanayi tesislerimizden bir örnek vereyim, yani algımızı, söylemden eyleme geçtiğimizi, yaptığımızı ifade ederek söylüyorum: Tekirdağ Velimeşe’de sanayi bölgelerine yeni bir bakış açısı geliştirmek amacıyla Türkiye’de standardı yükseltmek amacıyla, bir çalışmamızı bir yıl içinde Strateji Bütçe Başkanlığıyla -Naci Bey o zaman başındaydı- model olarak biz bunu önerdik, bir yıl içinde yapıldı ve bu tesiste iklim değişikliğinin en önemli bizim için dezavantajı şu: Bir anda, bir saatte 50 kg yağmur yağıyor, 60 kg yağmur yağıyor; ne yapacaksınız? Tesisiniz, OSB’nin altyapısı buna uygun mu değil mi? Uygun olmadığı zaman ne yapacaksınız? Sular altında kalıyorsunuz, diyelim ki işçi vesaire. Biz bunların tamamına yönelik projemizi atık yağmur sularının da toplandığı hatta bunun testini de Sayın Bakanımız Mustafa Varank’ın bu dediğimiz sanayi bölgesini ziyaret... esnasında bir afat yaşandı, komple bir anda 55 kilo yağmur düştü, OSB su altında kaldı, bizim tesisimizde yani sitede yağmur sularıyla birlikte hiçbir şekilde iş yerlerinde bir sorun yaşanmadı ama OSB’lerin altyapıları yeterli değil.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Kömürde de yatırımlarınız var mı böyle, termik santrallerde falan?

MÜSİAD GENEL BAŞKANI ABDURRAHMAN KAAAN – Kömürde bizim üyelerimiz yok zaten ağırlıklı olarak devletin elinde benim bildiğim kadarıyla kömür konusu. Avrupa Birliğinde de döngüsel ekonomi açısından bakarsanız, bugün Polonya dâhil olmak üzere Almanya’da da kömür rezervlerinin çoğu azalmış durumdadır; bunlar bunu bir politika, otuz yıllık, elli yıllık politikalarla yapıyorlar. Onun için biyogaz tesislerini önceden yapıyorlar, tüm sistemi ona göre ayarlıyorlar ve daha sonra tak bitiyor.

Burada bir riski de daha söyleyeyim, bunu da bilin, bunun sorumlusu sanayici değildir: Yeşil Mutabakat’la birlikte önümüzdeki on yıl içinde dünyadaki tüm makine ekipmanının yüzde 60’ı değişecektir. Yani şimdi, sanayi 4.0’ı gerçekleştirmek isteyen bir Almanya ekolü bunun pazarlamasını yaptı; şimdi bir yere kadar geldi, dijitalizasyon geldi girdi, şimdi Yeşil Mutabakat’la birlikte bizim şu anda kullanmış olduğumuz teknolojilerin yüzde 60’ı sıfıra düşecek. Niye? Döngüsel ekonomide döngü kimin, bizim mi yoksa teknolojiyi geliştiren ekonomilerin mi? Ben bunun altını çizerek söyleyeyim, yani biz burada pazar olmak istemiyoruz. Bu süreçte gerçekten MÜSİAD camiasındaki üyelerimizin çoğunluğunu biz bu konuda yetiştirdik, ekiplerimiz de var, hevesliler fakat maddi imkânlar her yönüyle sağlanması konusunda, hizmet edebilme konusunda tabii ki yeterli olmuyor, sebeplerini de biraz evvel söyledim ama azim var, gayret var. Burada sizlerle birlikte inşallah bizler bunu sağlayabileceğimizi düşünüyoruz. Şu anda kârlılık olduğu için enerji yatırımları ön planda ama mesela turizm yatırımları, gayrimenkul yatırımları, sanayi bölgeleri yatırımları bunların tamamının içinde de MÜSİAD var, onu da söyleyeyim. Bunların hepsinde de iklim değişiklikleri ve gri su kısmı da dâhil olmak üzere bu konuda da hizmet eden üyelerimiz var fakat bununla ilgili bir kanun çıkmadı mesela. Yani 300 dairenin üzerindeki konutlara yönelik olarak gri su kullanımı konusunda da bir yönetmelik çıktığı takdirde bunlar da çevresel sulamalarda sadece yağmur suyu depolama olarak değil, diğer konularda da kullanılabilir.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Çok teşekkür ederiz. Sağ olun, zahmet oldu. MÜSİAD’a başarılar diliyoruz efendim.

İkinci sunumu Avukat Gökhan Candoğan yapacak.

Hoş geldiniz Sayın Gökhan Candoğan. Özellikle tabii, biz Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu Başkanı olarak davet etmek istedik; sağ olun, davetimizi kabul ettiniz. Teşekkür ediyoruz.

Buyurun söz sizde, sunumu bekliyoruz.

2.- Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu Başkanı Gökhan Candoğan’ın, iklim yasası ve çevre hukuku hakkında sunumu

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Komisyon çalışmasına davetiniz için çok teşekkür ederim.

Komisyonun kuruluşu aşamasından itibaren bu 14’üncü toplantısı, elimizden geldiğince bütün toplantıları takip etmeye, tutanakları okumaya ve bu sunum öncesinde bize gönderilen 30’un üzerinde çeşitli sunumları okuyup bir fikre varmaya çalıştık. Bence burası Türkiye için çok büyük bir şans; öncelikle bu konuda gerçekten hepinize çok teşekkür ederim, Komisyon çalışmalarının gerçekten çok iyi bir içerikle ilerlediğini gördük.

Bugün herhangi bir gazetenin, “web” sayfasının çevrimiçi haber sitesine baktığımızda 15-20 haberin belki 3-4 tanesi en az çevreyle ilgili meseleler. Ben bugün şöyle bir baktığımda Marmara Denizi’ndeki deniz salyası sorunu, kuvvetli sağanak ve sel baskını uyarısı, Yeni Zelanda’da meydana gelen selle ilgili olağanüstü hâl ilanı, Salda Gölü nasıl kurtulur, Düden Şelalesi’ndeki kirlilik ki bunlar sadece bugün itibarıyla belli başlı haber sitelerindeki çevreyle ilgili haberler. Bu haberlerin hemen hemen tamamı aslında iklim değişikliğiyle bir şekilde bağlantılı. Bu sunumu hazırladıktan hemen sonra dün Çevre Bakanı bir açıklama yaptı ve Marmara Denizi’yle ilgili bir çalıştay düzenleneceğini ilan etti ve orada ilk belirtilen sebeplerden birisi de iklim değişikliği sebebiyle suların ısınması. Marmara Denizi’ndeki bugün pek çok çevre sorununun özünde iklim değişikliği var.

Bugüne kadar yapılan sunumlar daha çok çevrenin kirlenmesine ilişkin teknik anlamda sunumlardı. Bir hukukçu olarak bizim aslında işimizi en kolaylaştıran şey, Türkiye’nin şansı da burada iktidarıyla muhalefetiyle, bütün kesimleri itibarıyla aslında iklim değişikliğinin varlığı konusunda kimsenin bir tereddüdünün olmaması. Biliyorsunuz, yakın zamana kadar Amerika’da Başkan olan Trump iklim değişikliği konusunda şüpheli bir yaklaşım içindeydi, Amerika’da çok ciddi sayıda insan iklim değişikliği olgusuna inanmıyor, şüpheyle yaklaşıyor. Türkiye’de böyle bir şüphe olmaması, bunun bilimsel bir gerçek ve başımıza gelecek bir felaket olarak kabul edilmiş olması bence çok iyi bir başlangıç noktası yani bu oydaşlık ve mutabakatın sürdürülmesi bizim işimizi bundan sonraki süreçte çok kolaylaştıracak diye düşünüyorum. Dolayısıyla, iklim değişikliğini anlatmak, ne olduğu, ne olacağı konusu yeterince tartışılmış ve burada bir mutabakat var. Peki, bu, biz hukukçular için ne anlama geliyor? Burada, tabii ki çevre hukuku sanılanın aksine çok disiplinli, çok zor, çok karmaşık ve bizdekinin aksine dünyada daha çok danışmanlık ya da yeni hukuk üretme anlamında çok değerlidir ama bizde biraz davalarıyla gündeme geldi çevre hukuku. Bu konuda da çok ciddi bir eksiklik olduğunu, en sonda bunun da neden kaynaklandığı konusunda fikrimizi beyan etmek isterim.

Uluslararası anlamda, uluslararası çevre hukukunun oluşumu Birleşmiş Milletlerin 1972’deki Stockholm, 1992’deki Rio konferanslarıyla çok ivme kazanmıştır. 1992’deki Rio Konferansı, uluslararası çevre hukuku için bir başlangıç noktası, bir dönüm noktasıdır ve bu toplantıların üç noktada ele alınması söz konusu. Bir tanesi, bir politika belgesi üretilir, bir tanesi, bir eylem planı açıklanır ve

bir de kurumsal yapı ortaya çıkar. 1992 Rio’da bir Rio Deklarasyonu ilan edildi, kısa bir girişi ve 27 prensibi vardır. Rio Deklarasyonu’nun, açıklamasının, bildirisinin hemen ardından da az önce gündeme gelen Çerçeve Sözleşme, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzalanmıştır; eylem belgesi olarak ise “Ajanda 21” denilen, 21 eylem planı şeklinde nasıl o noktaya gelineceği konusunda bir açıklaması vardır; kurumsal yapı olarak ise sürdürülebilir kalkınma organizasyonunun kuruluşuna orada ilk defa tanıklık ederiz.

Bu çerçeveyi şu açıdan belirtmek istedim: Tabii ki Birleşmiş Milletlerin yapısı, hukuki anlamda teknik altyapısı ve dili çok farklı, egemen bir devletin bir meseleyi ele alış şekliyle çok farklılık arz ediyor ama biz de bugün eğer Türkiye’de iklim değişikliği ve şu anda yaşanmakta olan sürece bir müdahaleden ve kalıcı bir çözümden bahsediyorsak evveleminde bizim de uluslararası düzeyde yapılan etkinlikleri egemen bir devletin kendi hukukuna yansıtması sürecinde gündeme getirip harekete geçmemiz gerekiyor. Nedir bu? Bu da bizim anladığımız anlamda, aslında, yeni bir kanuna ihtiyacımız olduğunu çok net bir şekilde söyleyebiliriz. Bu kanun tabii ki buradaki sunumlarda, özellikle İklim Değişikliği Başmüzakerecisinin sunumunda bahsi geçen iklim değişikliğiyle ilgili kanundur. Rio’dan itibaren bütün mesela... Az önce MÜSİAD heyetini dinlerken -pek çok noktada uzlaşması çok zor görülen çevre koruma ile kalkınma gibi iki büyük kavramı bizim bir araya getirip bir denge kurmamız gerekiyor; aslında çevre hukukunun en büyük gücüğü de burada- sanayici olarak pek çok şeyden bahsedildi ama ben de bir yurttaş olarak pek çok karşı argümanı rahatlıkla söyleyebilirim ama önemli olan, artık bu tartışmayı yapmak değil, burada, dünyada ve Avrupa’da yeni bir denge arayışı -işte, Avrupa Yeşil Düzeni ya da Avrupa Yeşil Mutabakatı olarak az önce konuşuldu ki bu yeni bir denge arayışdır- biz bunu nasıl kurabiliriz, bu konuda ne yapabiliriz buna bakmak lazım.

Avrupa Yeşil Düzeni -bizim açımızdan, hukuk anlamında, çok kısaca geçeceğim- bir çevre programı değil, bir çevre koruma programı da değil, çevre koruma hedefi de değil; Avrupa Birliği’nin bizzat kendisi Avrupa Yeşil Düzeni’ni bir refah programı olarak kabul ediyor yani çevre ve kalkınmayı bir arada dengeleyip 2050 yılında karbon salınımını nötr hâle getirmiş bir kıta oluşturma hedefi var. Bu hedefe ulaşmak içinse Avrupa Birliği’nin birtakım politika araçları olacak. Burada bizi ilgilendiren kısmı, özellikle sınırda karbon uyarlama ya da sınırda karbon vergisi dediğimiz -az önce gene geçti- en önemli politika aracı da bu olacak. 2022’den itibaren uygulanması yani çok hızlı bir şekilde gündeme gelen bir uygulamadır.

Avrupa Birliği 2005 yılından bu yana emisyon ticaret sistemini uyguluyor ve bu emisyon ticaret sistemi belli üreticilerin atmosfere saldıkları karbonun tonu için serbest piyasada belirlenmiş fiyattan emisyon satın alması anlamında. Bu şekilde bir mekanizma olduğunda Avrupa Birliği içindeki üreticiler ek bir maliyet üstlenmiş oluyorlar ve bu ek maliyet sebebiyle üretimin karbon düzenlemesi olmayan ülkelere, örneğin Türkiye’ye kayması gibi bir durum söz konusu ki bu da teknik olarak “karbon kaçağı” olarak tabir edilen düzenleme. Avrupa Birliği üreticilerinin haksız rekabet temelli şikayetleri üzerine Avrupa Birliği, bu sınırda karbon vergisi uygulamasıyla 2022’den itibaren ne yapacak, kendi sistemine gelen ürünler için karbon yoğunluğuna bağlı olarak bir vergi getirecek. İşte, bu noktada tıpkı kişisel verilerin korunması mevzuatında olduğu gibi, bizim hukukumuzda, Türkiye Cumhuriyeti’nin sınırları içerisinde bir düzenleme olmasa dahi, iklim kanunu çıkmasa dahi ne olacak, bizim Avrupa Birliğiyle çalışan üreticilerimiz Avrupa Birliği düzenlemesine tabi olmuş olacaklar ama burada bunun vergisini Avrupa Birliği alacak. Burada önemli olan nokta, Türkiye’nin kendi hazırlığını, kendi ülke ihtiyaçlarını göz önüne alarak bu düzenlemeyi kendisinin bir an önce yaşama geçirmesi... Bu anlamda biz, Türkiye’nin salınımlarının çok düşük olmasının, Türkiye’nin yükümlülüklerinin çok düşük olmasının ya da Paris Anlaşması’ndaki çok istisnai durumunun değerlendirme dışı bırakılmasını gerektiğini düşünüyoruz çünkü biz bunu istesek de istemesek de bu yürürlüğe girecek. Hâl böyle olunca, bizim

buna uyumumuzla ilgili zaten belli bir altyapımız var. 2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Dünya Bankasıyla hibe anlaşması yapan ilk ülke olarak bir projeye başladı; karbon fiyatlandırma konusunda ne yapabiliriz? Burada da temelde, aslında dünyada iki sistem olduğunu söyleyebilirim; emisyon ticareti sistemi, bir de karbon vergileri. Karbon vergileri... Vergi, zaten bazı kesimler için doğrudan çok rahatsız edici bir kavram ve Avrupa’da, örneğin Fransa’da sarı yeleklilerin eyleminin başlangıcında getirilmek istenen birtakım yeşil vergiler olduğunu da biz biliyoruz. Dolayısıyla, ülkelerin büyük bir çoğunluğu karbon vergisini tercih etmiyor. Geriye kalan yöntem ise emisyon ticareti sistemi ve 2013 yılında başlatılan proje Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Türkiye’de yürütülüyor ki ilk fazında “Hangi sistemi uygulayalım Türkiye’de?” denildi, bunlar kararlaştırıldı ve gördüğümüz kadarıyla 2’nci fazı uygulamaya geçti ve bu 2’nci fazında da bir iklim kanunu çıkarılması ve buna bağlı olarak da emisyon ticareti sistemiyle ilgili alt düzenlemelerin yapılması söz konusu; bu noktaya geldi. Biz bu hazırlığı bildiğimiz için Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yasal bir başvuru yaptık, dedik ki: “Barolar Birliği olarak biz iklim kanunu çalışmalarına katılmak istiyoruz. Çıkarılan, özellikle çevreyle ilgili düzenlemelerde hukuk tekniği yönünden çok ciddi eksiklikler olduğunu düşünüyoruz ve başından itibaren asıl yapmamız gereken, hani, biz böyle bir kanun çıkmasını her koşulda destekliyoruz ama bunun mümkün olduğunca hazırlık aşamasında yer alırsak daha iyi uygulama kapasitesi olan bir kanun çıkabilir.” diyerek başvuru yaptık. Bakanlık ilk önce cevap vermedi, sonra 2’nci bir başvuru yaptık; bu 2’nci başvurumuza Mart 2021’de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilen cevabın ilgili kısmında “Biz bir çalışma yaptık, bunu da Meclise sunduk. Mecliste de zaten -şu an burada olduğumuz- Komisyon mart ayı itibarıyla kuruldu. Komisyon çalışmalarına katılıp Meclis iradesiyle bu taslağı edinebilirsiniz ve siz de bununla ilgili çalışma yapabilirsiniz.” denildi ve şimdi biz buradayız bu çerçevede. Dolayısıyla, burada ben geri kalan açıklamalarımızda özellikle kendi uzmanlık alanımız hukuk çerçevesinde iklim kanunu nasıl olmalı üzerinden gitmek isterim. -Keşke Bakanlık bize son hâlini vermiş olsaydı, onun üzerinden bir değerlendirme yapmayı da çok isterdik ama ne yazık ki olmadı- biz de PMR isimli, -bu projenin uygulayıcısı konumunda- onun “web” sayfasında bir taslak var oluşturulmuş iklim kanunu değişikliğiyle ilgili.

MURAT BAKAN (İzmir) – Kimin sayfasında?

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – PMR. Evet, yani, onu paylaşabilirim sizinle.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Şeyde de var, Bakanlığın...

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – Yani, bildiğimiz kadarıyla bir tane taslak var, bu da Çevre Bakanlığının da içinde olduğu bir oluşum olduğu için biz bunu en azından şu an itibarıyla güncel bir çalışma olduğunu varsayıyoruz.

Şimdi, burada iklim değişikliği kanununun amacı esas itibarıyla kurumsal ve yasal bir altyapı oluşturmak, en önemli amaç bu. İkinci amaç ise, piyasa temelli çözüm mekanizması olarak emisyon ticaretini tanımlamak ve ilgili düzenlemeleri getirmek, gördüğümüz bu. Amacı belirtilmiş, ilkeleri ortaya konulmuş, planlama araçları -ki bunlar Birleşmiş Milletler örneğini vermiştin, politika belgelerine ihtiyaç var bu konuda- eşgüdüm ve birlikte hareket, devletin ve toplumun birlikte hareket edebilmesi için saf devlet değil, planlama araçları çok önemli. İşte, burada bir İklim Değişikliği Eylem Planı, İklim Değişikliği Stratejisi gibi pek çok tanımlama yapılmış. Bu dokümanlarda -Komisyona yapılan sunumlarda da gördüm- iki temel uygulama aracı var; aslında bir tanesi, azaltım hedeflerinin belirlenmesi, bir tanesi de uyum hedeflerinin belirlenmesi. Burada, da azaltım hedefi olarak öngörülen kurumsal bir çerçeveye de karşılık gelecek, işte, Birleşmiş Milletlere bildirilen nihai hedefe ulaşmaya yönelik bir azaltım hedefi ortaya konulmuş, bunun da en son Birleşmiş Milletlere iletilen hâli artıştan

azalttım, artıştan yüzde 21 oranında azaltım gibi -aslına bakarsanız bence çok yetersiz bir hedef, şu andaki en azından- hedeflenen sera gazları ve hangi sera gazları, bu kapsamda değerlendiriliyor bunlar belirlenmiş; bu konularda herhangi bir sıkıntı olduğunu düşünmüyoruz.

İklim değişikliği politikasının belirlenmesi maddesiyle asıl ihtiyaç duyulan kurumsal yapının geldiğini görüyoruz. Burada İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu diye bir kurul oluşturuluyor, bu kurulun bir Danışma Kurulu var, bir de bu kurulun 2 tane de Azaltım Komitesi olacak. Bunları şu şekilde toplamaya çalıştım: Koordinasyon Kurulu karar organı, Cumhurbaşkanlığına bağlı, iklim değişikliğiyle ilgili plan, strateji eylemleri koordine etmek, izlemek, değerlendirmek, karara bağlamak ve politika yapmakla görevli bir karar organı. Danışma Kurulu ise bu Koordinasyon Kuruluna danışma hizmeti vermek üzere 10 kişilik, 10 üyesi olması varsayılan bir kurul, 2 tane de alt komite var, o alt komitenin bir tanesi Azaltım Alt Komitesi, bir tanesi Uyum Alt Komitesi.

Şimdi, burada Koordinasyon Kurulunun çevre hukukuyla ilgili her meselede olduğu gibi kimlerin katılımıyla olduğu çok önemli; çünkü çevre hukukunu diğer hukuklardan ayıran en önemli noktalardan birisi katılım hakkının çok önemsenmesidir. Yani eğer bu dünya hepimizinse, hepimiz bu dünyada yaşıyorsak ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 56'ncı maddesi bütün vatandaşlara, çevreyi korumayı bir görev olarak verdiyse -diğer hiçbir haktta böyle bir görevi yoktur- orada katılım çok önemli. Şimdi, bakıyoruz Koordinasyon Kuruluna, Çevre ve Şehircilik Bakanı Başkan, Dışişleri Bakanı, Sanayi Teknoloji Bakanlığı, Bakanlıklar, 6-7 bakanlık sayılmış, Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanı, TOBB Başkanı, TÜSİAD Genel Sekreteri, MÜSİAD Başkanı, İklim Değişikliği Danışma Kurulu Başkanı, Belediyeler Birliği Başkanı.

Şimdi, burada bu katılım düzeyi yetersiz, eksiktir. Şimdi, bizim sonuç alma niyetimiz varsa... Bakın, ben sendikalarla da çalışıyorum, çok az gündeme gelir, gündeme geldiği noktada çalışma hayatı ile çevreciler arasında çatışma olduğu varsayılır, gerçekten de öyledir. Örneğin, termik santral konuşuyoruz, termik santrallerinin yakın zamanda özelleştirilenler dışında hepsinde sendika vardır; sendikalar... İşte termik santrallerin kapatılması demek orada çalışan işçilerin işsiz kalması demektir; bir çatışma vardır ancak bunu aşmanın bir yolu var. Yolu ne olursa olsun burada, bu kurumların yanında, işverenlerin olduğu noktada en azından TÜRK-İŞ'in olması gerekir.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Hangi sendika...

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Evet, mutlaka çünkü çalışma hayatını ve işçileri çok doğrudan ilgilendiren bir mesele bu. Bu noktada, bir küçük örnek vermek isterim. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2019 yılı sonunda hazırladığı bir rapor var, bu raporda deniliyor ki: “Küresel sıcaklık artışı 1,5 dereceyle sınırlansa dahi, 2030 yılında dünya genelinde toplam çalışma saatinin yüzde 2,2'si kaybedilecektir. Çünkü “ısı stresi” diye bir kavram var. Isı stresi genellikle 35 derecenin üstü sıcaklıklar olarak varsayılır, 35 derecenin üstü sıcaklıklarda siz belli verimlilikleri kaybedersiniz; yani insanın çalışmasının, sıhhatli bir şekilde çalışmasının derecesel eşliğidir bu.

Şimdi, iklim değişikliği, ısı artışı dediğimiz noktada, örneğin, Türkiye’de yanlış hatırlamıyorsam meteorolojinin planlamalarında 2100’e kadar 6 derecelik yer yer artışlar öngörülüyor. 6 derecelik bir artış demek Akdeniz Bölgesi’nde yazları, sizin insanları nasıl çalıştıracağınız sorusunu beraberinde getirir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres’in de 2020 yılında yaptığı bir açıklama “1,2 milyar iş yani dünya istihdamının yüzde 40'ının varlığı sağlıklı ve istikrarlı bir çevreye doğrudan bağlıdır.” hatta burada güzel bir söylem var, “Ölü bir gezegende işler sürdürülemez.”

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – İş yok demek.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Evet, yani iklim sağlıklı değilse iş de yok, hayat da yok anlamında çok güzel bir söylem. Dolayısıyla burada, Koordinasyon Kurulunda mutlaka çalışan temsilcilerinin olması lazım. Çevre hukuku alanında yani bu çevreyle ilgili çalışmalarda hukukçuların hep biraz dışarıda kaldığını ya da bazı noktalarda fazla içeride olduğunu görüyoruz. Burada mutlaka örneğin, Barolar Birliğinin yani yapıcı olarak bu sürecin içinde olmak isteyen kurumların yer alması gerektiğini düşünüyorum. O anlamda, katılımcılık noktasında ciddi bir eksiklik olduğunu düşünüyorum.

Danışma Kurulu 10 kişi dedim, Bankalar Birliği temsilcisi, 2 alt komite Başkanı, üniversitelerden 5 akademisyen, en büyük üyeye sahip 2 STK’dan birer temsilci. Şimdi, bu 5 akademisyen özellikle... Yani burada, yaklaşık olarak belki 30’un üstünde sunum yapılmış farklı uzmanlık alanlarıyla ilgili, kimisi çok üst üste örtüşmüş ama akademiden siz bu kurula danışma heyeti oluşturmak istiyorsanız belki 15-20 tane en az farklı disiplinden insanı buraya getirmeniz lazım, Danışma Kuruluna. Danışma Kurulu, adı üstünde karar organı olmadığı için Danışma Kurulunda sayıyı da ona göre yani karar kapasitesini zorlamayacak ama belli bir çoğunluğu da sağlayacak şekilde oluşturmak gerekli; bu noktada, ben Danışma Kurulunun da çok verimli olamayacağını buradaki düzenleme de düşünüyorum. Alt komiteler ve seçimleri var, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu konuda uygulayıcı bakanlık olarak belirlenmiş ulusal koordinasyon görevini yürütmek üzere, bu nokta çok önemli tabii ki, onu ama birazdan kanunun genel değerlendirmesinde sunmak isterim.

Kanunun kurumsal ve yasal düzenlemelerinden sonra piyasa temelli sera gazı emisyon azaltım mekanizmalarıyla ilgili kısmı var ve bu kısım özellikle 3 tane -asında tek düzenleme, diğerleri birer madde.- emisyon ticaret sisteminin ne olduğu, nasıl işletileceğine ilişkin, borsası, bununla ilgili düzenlemeler var. Diğer mekanizmalar, emisyon ticaret sistemi dışında hangi mekanizmalar olabilir, bir de teşvikler, bunlarla ilgili açıklamalar var.

Emisyon ticaret sistemi -Ben hukukçu olarak tabii anlamakta zorlandığım için kendi anladığım basitlikte hani belki de şey yapmak lazım- sonuçta, bütün sanayi tesisleriyle ilgili; kurmak istediğiniz, var olan veya bundan sonra kurulacaklarda başlangıçta bir karbon salınımı hesaplaması yapmanız gerekiyor, yani yapacağınız faaliyette ne kadar karbon salacaksınız? Sonra, devlet her bir sektör için üst limit belirleyecek ve bu üst limitin içinde tahsis... Yani A şirketine “Sana işte 5 birim tahsisat yapıyorum.”... Devlet, ücretsiz tahsisat yapabilir veya açık arttırmayla yapabilir; Avrupa Birliğinde olduğu gibi ilk başta ücretsiz tahsisat olabilir daha sonra açık arttırma, fiyatlandırma yapabilir. Kuruluşlar bu sistem çerçevesinde karbon salınımına bakacaklar eğer belirlenen limitlerin üstündeyse gidecekler bunu başka bir yerden satın alacaklar, ek tahsisat satın almış olacaklar, emisyon ticaret sistemi aslında özünde bu şekilde bir ticaret mekanizmasını öngörüyor diyebilirim ve bütün dünyada, Güney Amerika’da, Avrupa’da 2005’ten bu yana, pek çok ülkede, özellikle, gelişmekte olan ülkelerde de uygulanıyor çünkü aslında bu, gelişmekte olan ülkeler için bir gelir kaynağı olabilir. Yani Avrupa’daki bir yatırımcı kendi ülkesinde ETS sistemi yetmediği noktada -çünkü bu kapasite sınırlı- gelip Türkiye’de örneğin, “Siz gidin bana şu bölgede 100 hektarlık bir orman kurun.” deyip o 100 hektarlık ormanın karbon yutağını, tuttuğu karbon üzerinden kendisine bir telafi mekanizması elde etmiş olacak ve bununla ilgili de Türkiye’ye para ödemiş olacak. O yüzden gelişmekte olan ülkeler uzun bir süredir aslında bu sistemi uyguluyorlar kendi içlerinde.

Diğer piyasa temelli mekanizmalar, işte, -beyaz sertifika- enerji verimliliği sertifikası ticareti, yenilenebilir enerji sertifikası ticareti, bunlar ve teşvikler birer madde; bu kadar. Dolayısıyla aslında bu kanunda bunların düzenlendiğini söylemek de çok zor.

Şimdi, kanun bu şekilde, kanuna baktığımızda Avrupa Birliği tarafından kabul edilen İklim Anlaşması'nın hemen hemen aynı olduğu söyleyebilirim yani uzunluk olarak da içeriği itibarıyla da çok farklı değil ancak burada tabii ki şöyle bir, Birleşmiş Milletlerle ilgili söylediğimiz gibi, Avrupa Birliğinin yapısını dikkate alarak, orada Avrupa Birliği üye ülkelerin egemenlik yetkisiyle arada çok ince bir ayırım olduğu için hazırladıkları düzenlemelerin dili farklılaşıyor. Yani o dili siz olduğu gibi Türkiye'ye, egemen bir devletin kanun yapısına aktarırsanız uygulamada çok ciddi sıkıntı yaşarsınız yani doğrudan çeviri bir yasal düzenleme yapmış olursunuz ve uygulayamazsınız.

Şimdi, bu kanunda bu anlamda -doğrudan çeviri kokan ve çok da teknik olarak oturmayan çeviri hataları olduğunu, açılmış ama kapatılmamış parantezler olduğunu düşünüyoruz. İşte, az önce söyledim, Koordinasyon Kurulunun kararları bağlayıcı; şimdi, Koordinasyon Kuruluna öyle bir yetki veriliyor ki âdeta siz ikinci bir üst merci oluşturmuş oluyorsunuz; Enerji Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Orman Bakanlığı; bütün bunları bünyesinde toplayan ve bunların aldığı kararları sorgulayıp bir de bağlayıcı karar alacak bir üst kurul kuruyorsunuz. Şimdi uygulamada -yani siz de, burada hepiniz benden daha iyi bilirsiniz tahmin ediyorum- hani bazen aynı bakanlığın içindeki daireler arasında bile inanılmaz yetki kavgaları olurken bunu "Bağlayıcıdır." deyip bıraktığınız noktada siz hiçbir kararınızı uygulatamazsınız: Bunun Avrupa Birliği için bir anlamı olabilir ama Türkiye'ye çok uyduğunu düşünmüyoruz; bu hâliyle bu metnin yasalaşmasında... Ben her koşulda çıkmasını desteklerim ama şu andan itibaren biraz da hukukçuların desteğini alarak; işte, akademide birkaç tane de olsa hukukçumuz var, çevre hukukçusu, Danıştaydan, Yargıtaydan, Anayasa Mahkemesinden, yüksek mahkemelerden insanların da olacağı, Barolar Birliğinin de olacağı bir hukukçu komisyonu bu metni yeniden ele alıp, iklim bizi beklemediği için bizim hızlı bir şekilde bu düzenlemeyi yapıp... Çevre Bakanının ocak ayında açıklaması vardı "Biz 2021'de iklim kanununu hemen çıkaracağız." diye, 6'ncı aya geldik, dolayısıyla bunun bence bir an önce kurulmasında fayda var.

Şimdi, bir iki uygulama örneğiyle bitirmek istiyorum. Siz de bahsettiniz, müzakerelerde örneğin neden Türkiye Ek 1, Ek 2; bugünkü tuhaf duruma nasıl düşmüş? İşte, o tarihte, Marakeş öncesinde yapılan toplantıda bir şekilde bonkörlük yapıp iki listeye de yazılmışız, bugün de çıkmadığımız bir sorunun içindeyiz. Burada aslında Türkiye'deki çevreyle ilgili pek çok meselede bizim en büyük eksikliğimiz, alana derinlik katacak entelektüel birikim yok çevre hukukuyla ilgili. Bunu çok net söyleyebilirim çünkü Türkiye'deki hukuk fakültelerinde çevre hukuku kürsüsü yok, Türkiye'de doktora yapmak istediğinizde bilim alanları listesinde çevre hukuku yok. Yani bunu ben ilk öğrendiğimde çok şaşırmıştım, inanmadım. Hani onca genç insanın çalışmak istediği, fikir üretmek istediği bir alanda bizim üniversitelerimizde alan yok. Türkiye'de çevre hukuku alanında doktora yapmış -bazı tartışmalar var ama- 2, en fazla 3 kişi var biliyor musunuz; 2 veya 3. Şu anda onlar da çevre hukuku kürsüsü olmadığı için birisi milletlerarası hukuk kürsüsünde, birisi özel hukuk kürsüsünde, birisi de kamu hukuku kürsüsünde çalışma yapıyorlar. Bu insanların hiçbirisinin ne yazık ki doğrudan çevre hukuku çalışma hakkı, imkanı yok. Şimdi siz üniversitelerinde çevre hukuku kürsüsü olmayan bir ülkede bu tür yasal düzenlemeleri derinliğine ele alıp bir noktaya getiremezsiniz, müzakerelerde başarı elde edemezsiniz çünkü bunun, hukukçunun bakış açısının olmamasının çok ciddi eksiklik oluşturduğunu düşünüyorum. Biz ne yaptık? Barolar Birliği olarak biz YÖK'e bir başvuru yaptık, dedik ki böyle bir ciddi sıkıntı var, lütfen, üniversiteler bünyesinde, sayıları ne yazık ki çok artmış hukuk fakülteleri bünyesinde çevre hukuku kürsüsü ana bilim dalı kurun. YÖK Başkanlığı da, sağ olsun, bu bizim başvurumuz üzerine Üniversitelerarası Kurula gönderdi görüş oluşturulması için. Biz şu anda Üniversitelerarası Kurulun bu konuda bir görüş oluşturmasını bekliyoruz. Bu konuda biz Çevre Komisyonu Başkanı Muhammet Bey'le mümkün oldukça bir araya gelip görüşmeye çalışıyoruz, kendisinin de desteğini istedik; kendisi de bu konuda bize destek verdi.

MURAT BAKAN (İzmir) – Biz, muhalefetle de görüşürseniz seviniriz, Çevre Komisyonu üyeleriyle.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Yani son dönemde çok bire bir olmadı, olsa geleceğiz.

MURAT BAKAN (İzmir) – Yani Muhammet Bey’le görüşmenizden mutluluk duyarız ama Cumhuriyet Halk Partisiyle de şey yaparsanız biz çok seviniriz.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Tabii ki pandemi dönemi -biz de yeni bir yönetimiz, iki yıl falan oldu- yani Meclise çok fazla gidip gelemiyoruz ama bülten çıkarmaya başladık, onu bütün Çevre Komisyonu üyelerine iletmeye çalışıyoruz.

MURAT BAKAN (İzmir) – Okuyoruz bültenlerinizi. Noyan Özkan’ın da şeyini yazdınız, teşekkür ederiz.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Noyan Bey’le benim bire bir çalışma şansım da olmuştu.

Bu konuda dönüş bekliyoruz. Meclisin bu konuya el atması hâlinde bu sorunun kısa bir sürede çözüleceğine eminim.

Uygulamadan bir örnek vermek isterim: Anayasa Mahkemesi kararına konu olmuş bir şeydir. Kars’ın Susuz ilçesinde bir çay var, Susuz Çayı. Bu Susuz Çayı’nın 2006 yılında Valilik denetimi sırasında bütün kanalizasyonunun hiçbir arıtmaya tabi olmaksızın nehre akıtıldığı tespit ediliyor. Valilik işte, Belediyeyi uyarıyor bir arıtma şeyi yapın diye; sonra 2007 yılında “2012’de bitirilecek şekilde biz burada arıtma tesisi yapmak üzere çalışmaya başladık.” diye bir taahhüt geliyor Belediyeden. Orada bir de Porsuklu köyü var görüyorsunuz; çay oradan geliyor, Porsuklu havzasından geçerek gidiyor. Porsuklu köyünde insanlar “Biz hayvancılıkla uğraşıyoruz. Bu çayı kullanıyoruz hayvanlarımız ve biz. Kanalizasyon, arıtma olmaması sebebiyle zarara uğruyoruz.” deyip dava açıyorlar. O dava -en nihayetinde bir şekilde bu, bireysel tazminat davasıdır- reddediliyor, Anayasa Mahkemesine gidiyor ve Anayasa Mahkemesi 2018 yılında verdiği bir kararla diyor ki: “Devlet olarak siz bu arıtmanın yapılmasından sorumlusunuz. Arıtma yapılmaksızın kanalizasyonun doğrudan çaya verilmesi, akarsuya verilmesi insan hakkı ihlalidir.” Burada niye aldım örneği? Bakın, şeffaflık açısından çok güzel, bütün illerde durum raporu yayımlıyor çevre ve şehircilik il müdürlükleri. Ben bu karardan sonraki Kars’la ilgili il müdürlüğü raporlarına baktığımda 2019 yılı -ki bu 2020’nin oldukça geç tarihinde yayımlandı- bakın, Kars’ın merkez ve köylerinde -Susuz da var- atık suların kaynaklanan kirliliğinin nedenleri a, b, d... A’da örneğin burada kanalizasyon sisteminin olmaması ya da yeterli olmaması sebebiyle gerçekleşen kirlilik. 2019 itibarıyla kentsel atık su arıtma tesislerinin durumu: Susuz ilçesine bakın, arıtma tesisi yok. 2007 yılında yerel yönetimin “Ben planladım, 2012’de devreye alacağım.” dediği arıtma tesisi 2018’de verilen Anayasa Mahkemesi kararına rağmen 2020 yılında yok; şu anda var mı yok mu, ondan emin değilim. Yani mevzuat açısından çok ciddi sıkıntılarımız olmayabilir ama uygulama noktasında çok ciddi sıkıntılarımızın olduğunu görüyoruz; bunun da bu Komisyon ve benzeri çalışmalarla giderilmesi en büyük hedefimiz.

Öneriler:

Biz iklim değişikliği kanununun belirttiğimiz şekilde çalışılarak, düzeltilerek, Türkiyelileştirilerek derhâl 2021 yılı içinde yasalaşmasını istiyoruz; bunun alt düzenlemeleri de gerekecek.

Uluslararası camiadan kopmamak için Paris İklim Anlaşması'nın onaylanmasını istiyoruz. Komisyon tutanaklarından gördüğüm kadarıyla İklim Başmüzakerecisinin sözlerinin satır aralarında da yakında bu konuda bir gelişme olabileceği umudunu bekliyoruz -umuyorum- çünkü bu, belki biz Türkiye'de iç düzenlemelerle çok daha fazlasını...

MURAT BAKAN (İzmir) – Meclis yetkili ama biliyorsunuz Bakanlık değil.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Biliyorum, sizin şeylerinizi de gördüm, Başkan Bey de, sanırım, zaten destek herkes.

Yani bu bir an önce çıkıp Türkiye'ye bunun liderlik anlamında da çok büyük etkisi olacağını düşünüyorum. Türkiye'nin hareketlerini takip eden bir coğrafyada ben Paris İklim Anlaşması ya da iklim değişikliği konusunda Türkiye'nin önderlik edebileceğini, bunun da ötesinde, burada eski teknolojinin savunucusu anlamında birtakım söylemler oldu; artık o teknoloji bitti, bitmek zorunda, geride kalmak zorunda. Bunu yapabilmek için de mümkün olduğunca hızla o dönüşümü sağlamak için çalışma yapmak lazım, bu tür süreçlerin içinde yer alması gerekiyor.

Ben çevre hukuku kürsüsü kurulması konusunda Meclisin hassasiyetinin doğrudan etkili olacağını düşünüyorum, tabii, bir de iyi uygulamaların tasarlanması ve desteklenmesi mutlaka gerekiyor.

Marmara Denizi'yle ilgili hepimizin gözünün önünde bir aydır... Hepimiz çok üzgünüz ama gözümüzün önünde ve daha birkaç gün öncesine kadar resmî bir yetkiliden, sadece merkezî yönetim değil, bir yerel yöneticiden dahi, sağlıklı, bize umut vaat edecek bir söz duymadık yani bu çalıştay yapılıyor ama bunların bir an önce hızlı bir şekilde yapılması, kısa, orta ve uzun vadeli çözümlerin getirilmesi gerekli; bunlar yapıldığı takdirde Türkiye'nin birikimi itibarıyla, hukuk sistemi itibarıyla ve teknolojik altyapısı itibarıyla çok daha iyi noktaya geleceğini ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin giderimi konusunda bir yol alınacağını düşünüyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Özellikle Sayın Avukat Gökhan Candoğan'a güzel sunumundan dolayı teşekkür ediyoruz.

Esasen şunu belirtiyim: Sizin de işaret ettiğiniz gibi çevre hukuku çok önemli. Aslında ben de İstanbul Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümünde hem Öğretim Üyesi hem de Çevre Teknolojisi Ana Bilim Dalı Başkanı iken Çevre Mühendisliği Bölümü programına çevre hukuku dersi koydurmuştuk yani çok faydalı ama çevre hukukunu verecek hoca da pek bulamadık. Bu konu da hakikaten çok önemli yani uluslararası müzakereler için de şart. Sadece Türkiye'deki çevre hukuku değil, uluslararası çevre hukukunun da mutlaka ele alınması gerekiyor; bu teklifiniz gerçekten güzel. Diğer çevre mühendisliği bölümlerinde bu ders var mı yok mu, onu bilemiyorum, onu da araştıracağım. Onlara da konulması lazım yani çevre hukukunun çevre mühendislerine verilmesi gerektiği gibi, belki hukuk fakültelerinde de bir ana bilim dalı başkanlığının olması uygun olabilir diye düşünüyorum çünkü önemli bir konu.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Bizi çevre hukuku da kurtarmayacak, iklim hukuku falan kurulması gerekecek bundan sonra bence.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – İklim hukuku mu?

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Böyle giderse Türkiye'nin çevre hukuku da bizi kurtaramaz.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Peki, şimdi müsaadenizle İzmir Milletvekilimiz Sayın Murat Bakan'ın bir sorusu var.

Buyurun Murat Bey.

MURAT BAKAN (İzmir) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli meslektaşım, teşekkür ederiz sunumunuz için.

Sizin Komisyon olarak hazırladığınız dergi bize geliyor; son derginizde de güzel yazılar vardı, okudum, onun için de teşekkür ederiz. İkinci bir teşekkür; arka sayfasına bizim İzmir Baro Başkanlığımızı yapmış Avukat Noyan Özkan'ın -çok kıymetli bir hukukçuydu, genç yaşta kaybettik- bir yazısını koymuşsunuz, onun için de çok teşekkür ederim, benim çok değer verdiğim bir büyüğümdü.

Siz bu iklim yasası taslağıyla ilgili görüşlerinizi ayrıntılı olarak paylaştınız. Sizin hazırladığınız bir taslak var mı Barolar Birliği olarak; bir öneriz var mı, bir öneri taslağınız var mı? Yani eleştiriler var, tamam ama “Şöyle değil, böyle olmalı iklim yasası.” diye bir hazırlığınız var mı?

Paris Anlaşması'yla ilgili tavrınızı söylediniz; Türkiye kömürden çıkmalı mı yani sizin bakış açınız nedir? Yeni termik santraller planlanıyor çokça -gerçi bunlara finansman bulmakta zorluk çekilecek, öyle gözüküyor önümüzdeki süreçte- bununla ilgili düşünceniz ne?

Bir de “Kanunlar yeterli olabilir ama uygulamada sıkıntı var.” dediniz. Bizim hocalarımızın hukuk fakültesindeyken bize söyledikleri bir söz vardı, onunla bitireyim konuşmamı; “İyi kanunlar kötü uygulayıcılar elinde kötü kanun, kötü kanunlar iyi uygulayıcılar elinde iyi kanun olur.” der hukuk teorisi, dolayısıyla sadece kanunların iyi olması yetmiyor, iyi uygulayıcıların da olması gerekiyor.

Teşekkür ederim katkılarınız için.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Teşekkür ederiz.

CİHAN PEKTAŞ (Gümüşhane) – Yoklama istenmiş, biz geçelim mi?

MURAT BAKAN (İzmir) – Cevaplardan önce bir ara verelim olmazsa...

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Cevaplardan önce bir ara verelim, müsaadenizle.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – Tamam.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Ama yazılı da cevap gönderebilirsiniz.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – Yok, eğer sizin için de uygunsa buraya gelmişken cevaplayayım.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Yoklama için bir gidelim, ara verecektik zaten.

Toplantıya yarım saat ara veriyoruz.

Kapanma Saati: 17.05

İKİNCİ OTURUM**Açılma Saati: 17.40****BAŞKAN: Veysel EROĞLU (Afyonkarahisar)****BAŞKAN VEKİLİ: Nevzat CEYLAN (Ankara)****SÖZCÜ: Semra KAPLAN KIVIRCIK (Manisa)****KÂTİP: Hasan KALYONCU (İzmir)**

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Toplantımızı açıyorum.

Evet, sorular vardı. Murat Bey’in sorusundan sonra şimdi Nur Hanım da bir soru yöneltecek.

Eskişehir Milletvekilimiz Jale Nur Süllü Hanımefendi, buyurun efendim, söz sizde.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Ülkemizde açılmış bir iklim davası var mı hiç bildiğiniz yani hukuk düzenimiz böyle bir dava açılmasına uygun mu, bir onu soracağım. Mesela Hollanda’da bir mahkemenin böyle bir kararı var, bu İngiliz-Hollanda şirketi Shell’i tehlikeli, iklim değişikliğine sebebiyet vermekle suçlu bulduğu bir dava var; işte Friends of the Earth Hollanda ve 17 bin vatandaşın açtığı bir dava bu. Bir de o konuda böyle bir bilgi alabilirsek hani Türk kamuoyu açısından da yararlı olacağını düşünüyorum ben.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, buyurun, söz sizde.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – Teşekkür ediyorum.

Şimdi, Noyan Özkan, İzmir Barosu eski Başkanımız; bizim çevre hukuku çalışan bütün avukatlar içerisinde çok kıymetli, çok değerli, çok beyefendi ve gerçekten örnek bir avukattı. Ben de bir dava sürecinde birlikte çalışma şansı elde etmişim; o yüzden, gerçekten bizim için çok önemli bir değer kendisi.

Şimdi, bizim Barolar Birliğinin iklim kanunuyla ilgili bir çalışması var mı? Evet. Biz, böyle bir kanunun yürürlüğe gireceğini... 2021’de, özellikle açıklama yapıldıktan sonra hemen zaten bir yandan işte Bakanlığa başvuru yapıp “Biz de içinde yer almak istiyoruz.” derken bir de bu alanda 3-4 tane akademisyen var zaten, hepsi bizim Komisyonumuzun Danışma Kurulu üyesi, onlarla birlikte bir iklim çalışma grubu oluşturduk ve hatta bir iki toplantı da yaptık bu öncelikle var olan taslak üzerinden ancak sonrasında bize bu taslağın çok belirsiz bir akıbeti olduğu söylendiği için biraz bunun netleşmesini bekliyoruz ama bu konuda bir girişim başlattık. Ben de açıkçası Türkiyelileştirme konusunda bizim çalışmamızın önemli olduğunu düşünüyorum kendi deneyimlerimiz üzerinden, bu konuda çalışmaya devam edeceğiz.

Kömürlü termik santraller için bizim görüşümüz son derece net. Bu fosil yakıtların hiçbirisi gelecekte olmayacak. Bu gelecek ne kadar yakın bir gelecek olursa o kadar iyi. Burada tabii ki bilimsel anlamda işte, iklim değişikliğine sebep olması bir tarafa, bizim termik santrallerimizin önemli bir kısmının daha beter sorunları var. Yani biz partikül madde PM 2,5 için bir sınır değer belirlemedik örneğin, bu tozlar, partiküller havaya salınan; bununla ilgili uluslararası anlamda belirlenmiş standartlar, uygulama yükümlülükleri var, bunu henüz yerine getirmedi. Partikül madde 10’la ilgili ve bazı gazlarla ilgili sınır değerlerimiz var ama orada da şunu belirtmek isterim: Komisyon Başkanımızın ilk sunumunda ve sonraki bazı sunumlarda Türkiye’de özellikle termik santrallerde verilerin çok ciddi bir şekilde takip

edildiği şeklinde sunumlar yapıldı. Gerçekten de zaten ÇED çerçevesinde böyle bir yükümlülük var ancak ne yazık ki biz Türkiye’de belli termik santral bölgelerinde yapılan ölçümlerle ilgili hiçbir bilgiye sahip değiliz. Bu konuda ÇED raporlarındaki verilerin de çok güncel, doğru ve geçerli olduğunu ne yazık ki düşünmüyoruz. Çevre hukuku açısından şeffaflık çok önemli, bilginin paylaşımı çok önemli. İşte yarın öbür gün iklim kanunu ve emisyon ticaret sistemi geldiğinde doğru bilgilerle o sistemin ilerlemesi lazım. Bu sebeple buradaki verilerin, özellikle termik santralin emisyonlarıyla ilgili verilerin ticari sır olması gibi bir şey de söz konusu olamayacağı için biz bu konuda biraz daha hassasiyet oluşturulmasını ve özellikle yöre insanlarının bilgisine açılması gerektiğini düşünüyoruz. Şimdi, şu anda tercih edilmesinin tek sebebi görünürde ucuz olması ama yakında ucuz da olmayacak.

MURAT BAKAN (İzmir) – Şu anda da ucuz değil.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – Evet yani şu anda da aslında şey ama...

MURAT BAKAN (İzmir) – Yenilenebilire göre daha pahalı kömür.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – Evet, uzun vadede kesinlikle öyle etkileri açısından ama dışsallaştırılmış maliyetler var ekonomi terimleri açısından da.

Nur Hanım’ın sorusuyla birleştirerek cevaplandırmak isterim. Türkiye’de şu ana kadar iklim davası açılmış değil ancak biz çok ciddi olarak iklim davası çalışıyoruz. Önümüzdeki dönemde termik santrallerle ilgili, salt kamu kurumlarına değil, özelleştirilmiş termik santraller ve çevre yükümlülüklerini bugün bile hâlâ yerine getirmekten çok uzak santraller var, 6 tanesi özellikle, altı ay kapatılan, sonra geçici olarak açılan, on küsur yılda yapılmayan yatırımın altı ayda yapılması zaten mümkün değil ve biz burada yöre insanlarının iklim davaları açacağını görüyoruz. Önümüzdeki dönemde bu konuda çok fazla sayıda iklim davasıyla karşılaşacağız Türkiye’de. Türkiye’de iklim davasının açılmasının önünde hiçbir engel yoktur.

MURAT BAKAN (İzmir) – Sayın meslektaşım, Türkiye’ye karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açılmış, Türkiye’yle beraber 32 ülkeye açılmış, 4’ü çocuk aktivistlerin açtığı dava var.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI
GÖKHAN CANDOĞAN – Greta’nın davası, biliyorum.

Açıkçası şöyle: Hani çözüm bulmaksa eğer -burada kimsenin derdi Türkiye’yi mahkûm etmek ya da şey değil- biz Türkiye’den bu işi çözebiliriz diye düşünüyorum. Belki de davalara gerek kalmadan da pek çok süreç aşılabilirdi ama Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ya da dışarıdaki bazı süreçlerin Türkiye’ye doğrudan bir etkisi ve katkısı olmasını beklemiyorum açıkçası çünkü orada çok genel bir söylem var, o dava özellikle, hani pek çok devlete karşı açılmış bir dava. Prensipten, genel olarak bir şey oluşturabilir ama bizim burada haksız fiil tazminat sorumluluğu... Çevre Kanunu’nda buna dair açık hükümler var çünkü. Ne yazık ki çevre hukuku alanında birikim ve deneyim eksikliği söz konusu olduğu için kullanılmamış çok fazla sayıda enstrüman var Türkiye’de. Biz var olan mevzuatın o anlamda çok yeterli olduğunu düşünüyoruz. Yani umarım gerek kalmaz ama termik santralden üretilen enerji asla ucuz değil, çok çok yüksek maliyetlerle geliyor ve bu, bilimsel bir gerçek. Hani Marmara Denizi’ndeki bugün o deniz salyası denen şey, bütün Marmara’daki, bütün işte farklı siyasi görüşlerden belediyelerin yönettiği ve herkesin sorumluluğun olduğu bir şey. Ergene Nehri’yle ilgili, keza onun da hepsinin kümülatif bir etkisinin olduğu çok açık ve yakın zamanda çözemeyeceğiz yani gözümüzün önünde yok olan, hani elde etmek için onca güçlük çekilen, bizim olduğu için çok gurur duyduğumuz bir bölgeyi biz şu anda yaşanamaz hâle getirmek noktasındayız. O yüzden bunların hiçbirisinin ötelenebilecek bir

tarafı yok ve burada bu oydaşlığın, işte bu mutabakatın acil ve hızlı çözümlere yönelmesi bizim için yani bütün yurttaşlar için çok önemli. Biz de bu konuda daha öncekilerden farklı olarak yani davalarla insanların karşısına çıkmak değil ama gerekli noktalarda danışma görevimizi yerine getirmek için çalışmaya devam edeceğiz Barolar Birliği olarak.

Davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim, sağ olun.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, Gökhan Bey, size de çok teşekkür ederiz, güzel bilgiler verdiniz, sağ olun.

Şimdi, efendim, değerli bir arkadaşımıza, Doğal Hayatı Koruma Vakfının İklim ve Enerji Programı Kıdemli Uzmanı Sayın Tanyeli Behiç Sabuncu'ya söz vereceğiz.

Buyurun, söz sizde Tanyeli Bey.

3.- Doğal Hayatı Koruma Vakfı İklim ve Enerji Programı Kıdemli Uzmanı Tanyeli Behiç Sabuncu'nun ve Doğa Koruma Kıdemli Uzmanı Selin Devranoğlu Tavsels'in, iklim değişikliğinde mevcut durum, planlanan tedbirler, kuraklık tehdidi ve su kullanımı, ormanların iklim değişikliğine uyumu, enerjide dönüşüm ihtiyacı, Paris Anlaşması ve Türkiye'nin konumu ve önerileri hakkında sunumu

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI İKLİM VE ENERJİ PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI TANYELİ BEHİÇ SABUNCU – Çok teşekkür ederim Sayın Bakanım.

Öncelikle size ve kıymetli Komisyon üyelerine, değerli milletvekillerimize bize bu fırsatı verdikleri için şahsım ve kurumum adına teşekkür etmek istiyorum.

Hızlıca sunumumu şimdi ekrandan paylaşacağım. Sunumum sırasında mümkün olduğunca malumun ilamından ve daha önce yapılan sunumlardaki tekrarlardan kaçınmaya çalışarak iklim değişikliğinde mevcut durum ve az önce Gökhan Bey'in de aktardığı çerçevede, iklim kanunu da dâhil olmak üzere planlanan tedbirler ve bunlara ilişkin önerilerimiz, kuraklık tehdidi ve bu çerçevede su kullanımının etkinleştirilmesine yönelik önerilerimiz, ormanların iklim değişikliğine uyumu, enerjide dönüşüm ihtiyacı, Paris Anlaşması ve bu çerçevede Türkiye'nin konumuna ilişkin değerlendirmelerimiz, Paris Anlaşması'na bağlı olarak Türkiye'nin bu çerçevedeki konumuna bağlı olarak Türkiye'nin mevcut iklim finansmanı kaynakları ve son olarak da sunumumda dile getireceğim önerilerimin bir özetini aktararak toparlamayı planlıyorum.

Sayın Bakanım, Sayın Başkanım, eğer uygun görürseniz sunumum içerisinde özellikle ormanların iklim değişikliğine uyumuyla ilgili bölümde kurumumuzun Doğa Koruma Kıdemli Uzmanı Sayın Selin Devranoğlu'nun da katkı yapmaları hususunda izninizi rica ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, buyurun. Kısa olmak kaydıyla olabilir çünkü süremiz sınırlı.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI İKLİM VE ENERJİ PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI TANYELİ BEHİÇ SABUNCU – Tabii ki, bize tanınan süre dâhilinde kalmaya çalışacağız.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Tabii, süreyi uzatabiliriz.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI İKLİM VE ENERJİ PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI TANYELİ BEHİÇ SABUNCU – Öncelikle, iklim değişikliğindeki mevcut duruma baktığımızda, malumunuz olduğu üzere 2020 yılı, 2016 ve 2019'la birlikte tarihte kaydedilen en sıcak yıl oldu ve hâlihazırda bilim dünyasının da ortaya koymuş olduğu iklim değişikliğiyle mücadelede 1,5 derece sınırına bir adım yaklaşmış olduk bu süreç içerisinde. Malumunuz olduğu üzere iklim değişikliği çok

sayıda doğal afetin önemli bir nedeni konumunda ve Dünya Meteoroloji Örgütünün yapmış olduğu açıklamalarda ve bu çerçevedeki raporda yalnızca 2020 yılının ilk yarısında dünyada büyük ölçüde hidrometeorolojik kaynaklı afetler sonucunda 9,8 milyon kişinin evsiz kaldığını biliyoruz.

Türkiye’de doğal afetlerin sayısının son on yıl içerisinde 2 katına çıktığını görüyoruz. Bununla birlikte iklim değişikliğinin, özellikle Türkiye’nin içinde bulunduğu Akdeniz bölgesinde kuraklığın ciddi bir tehdit olarak gündeme getirdiğini görüyoruz ve bu çerçevede Türkiye’de son on yılda yağışların yüzde 13 azaldığını ortaya koyuyor Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

İklim değişikliği aynı zamanda bulaşıcı hastalıkların yayılmasını da artırıyor ve yine iklim değişikliğiyle bağlantılı olarak doğal yaşam alanlarının kaybolduğunu görüyoruz. Bu da türlerde ciddi bir kayba neden oluyor. Dünyada son elli yıl içerisinde, omurgalı popülasyonunun yüzde 68 azaldığına tanık olduk.

Peki, hâlihazırda planlanan tedbirlere ve önerilere baktığımız zaman, az önce Gökhan Bey’in de dikkat çektiği hazırlıkları devam eden iklim kanunu gündemde. Bununla birlikte, yine Çevre Bakanlığı tarafından Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı’nın güncellenmesi çalışmaları yürütülüyor ve Ulusal İklim Değişikliği Uyum Stratejisi’nin güncellenmesi söz konusu. Bizim bu çerçevedeki önerilerimiz, özellikle iklim kanunu ve İklim Değişikliği Eylem Planı içerisinde Türkiye’nin 2050’de karbon nötr olma vizyonuyla güçlü bir emisyon azaltım hedefini bir defa ortaya koymasını önemli görüyoruz. Daha önceki sunumlarda da bahsedildiği gibi Türkiye’nin mevcut emisyon azaltım hedefi 2030 yılında yüzde 21 artıştan azaltım biçiminde. Zaten Paris Anlaşması çerçevesinde de bu hedefin güncellenmesi gerekiyor ama diğer yandan mevcut gidişata da bakıldığında zaten bu hedefin güncelliğini yitirdiğini de görüyoruz.

İklim kanununun katılımcı ve şeffaf bir yönetim mekanizması içermesi gerektiğine inanıyoruz. Bu çerçevede özellikle iklim kanununda izlenecek, ortaya koyulacak hedeflerin ve bu hedeflere yönelik nasıl bir ilerleme kaydedildiğinin Meclis başta olmak üzere ilgili kurumlar tarafından izlenmesi ve bu kurumlara hesap verilmesini öngören mekanizmalar içermesi gerektiğini düşünüyoruz. Kanun, net tanımlanmış enstrümanlar içermeli. Bu çerçevede, emisyon ticaret sistemi gündemde ancak bu emisyon ticaret sisteminin tahsisatlar da dâhil olmak üzere nasıl işleyeceğinin netleştirilmesi büyük önem arz ediyor.

Yine, Ulusal İklim Değişikliği Uyum Stratejisi’ne baktığımız zaman, özellikle ülkemize ilişkin iklim değişikliği projeksiyonlarının güncellenmesi büyük önem arz ediyor. Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından yapılan projeksiyonlar son olarak 2015 yılında yayınlanmıştı. Bu noktada, mevcut durumun yeniden ele alınmasını önemli görüyoruz.

Yine bu çerçevede tüm sektörlerle yönelik uyum planlarının oluşturulması gerektiğine inanıyoruz ve bununla birlikte ekosistemlerin saldırgan direnç ve karbon yutak alanlarının artırılması için ülkemizde korunan alanların oranının 2030’da en az yüzde 30’a çıkarılması gerektiğini düşünüyoruz. Bu çerçevede yakın zamanda bir rapor da yayınladık WWF Türkiye olarak.

Kuraklık tehdidi ve bu çerçevede su kullanımına ilişkin önerilerimize baktığımız zaman, daha önce de ifade edildiği gibi, Türkiye, su fakiri olma yolunda ilerliyor, özellikle son elli yılda sulak alanlarda su miktarı ve kalitesi ciddi şekilde azaldı.

Bu su miktarı ve kalitesi azalırken iklim değişikliği önemli bir neden oluşturmakla birlikte suyun yanlış kullanımı da çok ciddi bir neden oluşturuyor ve kirleticiler kaynaklar da çok ciddi bir neden. Kirleticiler kaynaklar içerisinde maalesef, yenilenebilir enerji kaynağı olarak değerlendirmekle birlikte uygulamadaki hatalar ve mevzuattaki eksikler nedeniyle özellikle büyük yerlere salması içerisinde

jeotermal enerji santrallerinin çok ciddi bir kirliliğe neden olduğunu biliyoruz. Söz konusu kirlilik, Çevre Bakanlığı ve EBRD tarafından yayınlanan bir raporda da ortaya konmuş durumda. Bu çerçevede ivedilikle önlemler alınması gerektiğine inanıyoruz. Buna ilişkin görüşümüzü de yine sunumla birlikte Komisyona arz etmiş olduğumuz tutanaklarda da sizlere aktardık.

Türkiye’de su kullanımının geneline baktığımız zaman, daha önce de belirtildiği gibi, en büyük payı tarım alıyor ancak tarımda suyun son derece verimsiz kullanıldığını görüyoruz; yüzeysel sulama tekniğinin yüzde 97 oranında benimsendiğini görüyoruz. Burada damla sulamaya geçişin acil bir ihtiyaç olduğuna inanıyoruz.

Yine, iletim hatlarında ciddi kayıplar söz konusu olduğunu biliyoruz; yüzde 50-55 civarında kayıplar söz konusu. Burada kayıp kaçakla mücadelede şebekelerin daha etkin hâle getirilmesine yönelik yatırımlara öncelik verilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Yağmur suyu hasadına ilişkin yatırımların belediler tarafından önceliklendirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Yine, atık suların geri kazanımı ve kentsel su temini planlarına ilave edilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Buna ilaveten, aynı zamanda, tarım sektöründe su ihtiyacını azaltan, toprağı zenginleştiren ve çiftçinin orta ve uzun vadede kârlılığını artıran onarıcı tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyoruz. Örneğin, onarıcı tarım çerçevesinde; anız yakmadığınız takdirde, anızı tarlada bıraktığınız takdirde bir sonraki yıl toprağın su tutma kapasitesini artırmanız mümkün olabiliyor bu da su kullanımını azaltan ve toprağı onaran, toprağı iyileştiren uygulamalardan bir tanesi.

Sunumun bu kısmında, ormanların iklim değişikliğine uyumuyla ilgili pilot çalışmamız ve buna ilişkin önerilerimizi aktarmak üzere meslektaşım Selin Devranoğlu’na söz vermek istiyorum izninizle.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Buyursunlar.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI ORMAN PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI SELİN DEVRANOĞLU TAVSEL – Teşekkür ederim.

Sayın Bakanım, benim de bu konuda iki slaytım var.

Biz, 2013-2019 yılları arasında Konya Orman Bölge Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü iş birliğiyle Akdeniz ormanlarının iklim değişikliğine uyumu projesini gerçekleştirdik. Bu projenin amacı, iklim projeksiyonları ile Konya Orman Bölge Müdürlüğündeki ormanların iklim değişikliğinden nasıl etkileneceğinin tespiti ve uyum önerilerinin geliştirilmesiydi ve aynı zamanda pilot bir alanda da uygulama yapılmasıydı. Projeksiyonların kullanılmasıyla, ekolojik modelin de kullanılmasıyla bölgedeki ormanların iklim değişikliği karşısında aslında büyük zorluklar çekeceği ortaya çıktı sonuç olarak. Örneğin, tüm bölgede ortalama sıcaklıklardaki artış 3,8 dereceye varıyordu 2070’e kadar, kuraklık da önemli ölçüde artıyordu, yağışlar azalıyordu ve bu noktada aslında ormanların 3 seçeneğe sahip olduğunun altı çiziliyordu net olmak gerekirse: Ya daha kuzey veya daha yüksek rakımlara göç etme durumları olacak, tabii, bunlar bu bölgelere tohumların aktarılmasıyla başka bir alanda tekrar bu ormanların oluşması şeklinde olabilecek veya oldukları yerde yeni iklim koşullarına uyum sağlayacaklar veya da yok olacaklar şeklindeydi. Biz bu konuda “Oldukları yerde uyum sağlamaları için ne yapılmalı?” konusunu ayrıntılı çalıştık. Bir sonraki slayta geçebiliriz.

Burada bu projenin sonucunda çıkan en temel önerileri özetlemeye çalıştık, yine daha fazla ayrıntıyı her zaman seve seve sunmak isteriz. Temel olarak çıktımız aslında orman amenajman planları hazırlanırken iklim değişikliği projeksiyonlarının göz önünde bulundurulması gerektiğiydi, yani biz bunu örnek bir uygulama olarak Konya’da yaptık ve Konya Orman Bölge Müdürlüğü planlarına entegrasyonunu sağladık bu önerilerin, ama tavsiyemiz bunun bütün orman bölge müdürlükleri

için yapılması ve ayrıntılı değerlendirme ışığında yeni planların uygulanması, çünkü varsayımımız genellikle var olan iklim koşullarının devam etmesi oluyor ama aslında bu böyle olmayacak, bu önemli veriyi göz önünde bulundurmanız gerektiğini aslında ortaya koyduk.

Daha sonra daha spesifik önerilere gelirsek, doğal yaşlı ekosistemlerin önemini aslında ortaya koydu bu proje, çünkü onların gelecekteki iklim koşullarına uyum ihtimalinin daha yüksek olduğu özellikle dünya çapında yapılan araştırmalarda ortaya konmuş bir şey ve yöredeki doğal türlerin tabii önceliklendirilmesi.

Çok önemli olarak monokültürün yani tek tür ve aynı yaştaki aslında bireylerin ve alana yabancı türlere dayalı çalışmalardan uzak durulması, monokültüre ve alana yabancı türlere dayalı çalışmalardan uzak durulması başka bir öneri olarak ortaya çıktı, çünkü ne kadar çok çeşitlilik olursa ve o yöreye uygun türler alanda var olursa gelecek iklim koşullarına da o kadar uyum sağlama ihtimali yüksek olacak. Aynı zamanda kuraklığa dayanıklılığı daha yüksek olan türlerin desteklenmesi gerektiği ortaya çıktı, özellikle Konya Orman Bölge Müdürlüğü için ardıç ve meşe türleri olarak belirlendi ve onların üretimde çok önemli bir yeri olmamasına rağmen ormanların varlığını, odun üretiminde çok önemli bir yeri olmamasına rağmen ormanların alanda devamlılığının sağlanması için fonksiyonlarının çok önemli olduğunu belirledik. Bunun da altını çizerek tekrar etmek istiyoruz ki özellikle kuraklaşma riski yüksek alanlarda odun çıkarımı, ağaç kesimi gibi kullanımlar, fonksiyonlar arka planda tutulmalı. Bu ormanların öncelikli fonksiyonları toprak koruma, su koruma gibi aslında fonksiyonlar olmalı ve odun çıkarma gerçekten bu ormanlardan çok yüksek beklentiler olmayan bir fonksiyon olarak tutulmalı. Maalesef son yıllarda bu odun çıkarma noktasında çok büyük sıkıntılar olduğunu gözlemliyoruz ve bu da ormanlarımızı çok kırılgan bir hâle getiriyor maalesef ve gelecekte aslında sürdürülebilir olmayan miktarlarda çıkarıldığı için odun varlığını da belki tehdit ediyor diyebiliriz.

Türlerin ve genlerin göç ihtiyaçlarının desteklenmesi dedik. Bu da aslında, her şey doğal sürecinde olduğu noktada ormanların göç edebildiğini biliyoruz ve çok uzun tarih boyunca aslında bu göç gerçekleşmiş. Maalesef şu anda iklim değişikliği bu doğal göçün gerçekleşebileceğinin çok daha üstünde gerçekleşiyor, o yüzden insanlar tarafından bu göçün desteklenmesinden bahsediyoruz. Bu ne demek olabilir? Örneğin, daha güney kesimlerden ve daha düşük rakımlardan tohumların yeni ağaçlandırma sahalarında kullanılması. Bu yine risk almamak adına sadece başka alanlardan tohum getirilmesi olarak değil, zaten kullanılacak olan tohum karışımına eklenmesi olarak öneriyoruz, ki gelecekte o alanda beklediğimiz iklim koşullarına bugünden uyumlu olan bireyler, genler bugünden o alana getirilmiş olsun ve yeni iklim şartlarına uyumlu bir orman oluşturulabilsin. Bu ağaçlandırmalar fırsat olarak kullanılabilir diye öngörüyoruz.

Onun dışında ve de orman meşcerelerinde su stresinin azaltılması. Bu da tabii aralama çalışmalarıyla yani daha az sıklıkta ağaçların olduğu alanda su stresi de az oluyor, bu da gelecekteki kurak koşullara ormanın uyumunu sağlayabiliyor, tabii bu bakım gerektiriyor, bu da bir maliyet ama hani ormanlarımızı kurtarmak için önemli olabilir diye bu önerimizi de sıralıyoruz.

Son olarak orman toprağı odaklı planlama ve yönetimden bahsediyoruz. Bunun için ağır makine kullanımından olabildiğince kaçınmak çok önemli ve planlamalar yapılırken sadece ağaçların o günkü durumuna değil ve taç yapısının durumuna değil, aynı zamanda toprağın yapısına da bakılarak planlama yapılmalı ve yönetim kararları alınmalı, çünkü toprağın durumunun iyi olmadığı noktalarda oradaki ağaçların çıkarıldığı durumda orada tekrar ormanın oluşturulma imkânı çok daha düşük oluyor, bu yüzden de toprak odaklı planlama ve uygulama yapılmalı diye öneriyoruz.

Teşekkür ederim.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI İKLİM VE ENERJİ PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI TANYELİ BEHİÇ SABUNCU – Çok teşekkürler.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Şimdi, özellikle...

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI İKLİM VE ENERJİ PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI TANYELİ BEHİÇ SABUNCU – Sunumumuzun bu bölümünden itibaren özellikle iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında emisyon azaltımına ilişkin değerlendirmelerimize odaklanmaya çalışacağım.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Şimdi, şöyle yapıyoruz: Ben evvela bir... Tanyeli Bey bir dakika müsaade ederseniz...

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI İKLİM VE ENERJİ PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI TANYELİ BEHİÇ SABUNCU – Buyurun Sayın Başkanım.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evvela ben hakikaten Selin Hanım’a çok teşekkür ediyorum. Esasen benim Bakanlığım döneminde bu konuda bir çalışma yapılmasını Orman Bölge Müdürlüğüne söylemiştik, güzel bir netice alınmış ve özellikle ardıçtan bahsetti hakikaten, ama ardıcın bir özelliğinden bahsetmek istiyorum: Ardıç, varlığını ardıç kuşuna borçludur çünkü tohumlar düştüğü zaman toprakta çimlenmiyor ancak ardıç kuşu bu tohumları yediği zaman sindirdikten sonra onun dışkılarından böyle bir hâle geliyor ki çimlenebilir hâle geliyor. Dolayısıyla ardıç kuşu da çok önemli. Biz o zaman Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüyüz, ardıç kuşunu da koruma altına almıştık.

Bir de bir araştırmada -neticede orman, bilmeniz için söylüyorum- orman teşkilatımızda bir araştırmacımız ardıç kuşunun özellikle sindirim sisteminde olan kimyasal değişimi aynen tatbik ederek ardıç tohumunun çimlenmesini sağladı. Dolayısıyla bu hakikaten Konya Ovası’nda...

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Isparta’da yaptılar onu.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, siz de Behiç Bey biliyorsunuz. Dolayısıyla bunlar hakikaten çok önemli. Sizi çalışmanızdan dolayı tebrik ederim. Ancak, bence diğer orman bölge müdürlüklerinin de böyle benzer çalışmayı yapması da uygun olur, bunu da gündeme alalım çünkü en çok zarar görecektir olan, ormanlarımız; ormanlarımızı korumamız lazım, ormanlar bizim can damarlarımız, oksijen kaynağımız. Dolayısıyla, ormanları korumamız; sadece dikmek değil, aynı zamanda onları korumak da şart.

Teşekkür ediyoruz.

NEVZAT CEYLAN (Ankara) – Ormanları ormancılardan korumamız lazım, artık o noktaya geldik Sayın Bakanım.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Doğru söylüyor, katılıyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Sayın Behiç Sabuncu Bey’e tekrar söz veriyoruz.

Buyurun efendim.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI İKLİM VE ENERJİ PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI TANYELİ BEHİÇ SABUNCU – Çok teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Sunumun bu noktasında, iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında özellikle enerjide dönüşüm ihtiyacına, sera gazı emisyonlarının azaltımına ilişkin tedbirler kapsamında değinmek istiyorum. Bildiğiniz gibi -daha önceki sunumlarda da aktarıldı, çok ayrıntısına girmeyeceğim- enerji sektörü, Türkiye’nin emisyonları içerisinde üçte 2’lik bir paya sahip ve burada da kömür santrallerinin çok ciddi bir rolü bulunuyor; mevcut kapasiteye ilave olarak da planlanan 22 kömürlü termik santral bulunuyor. Bunun yanı sıra, şunu da unutmadan değinmek gerekir ki Türkiye, Ukrayna ve Polonya’yla birlikte Avrupa’daki en kirli kömürlü termik santrallerin olduğu ülkelerden bir tanesi ve hâlihazırda

geçici izinle çalışmaya devam eden 6 kömürlü termik santralde yapılan yatırımların durumuna ilişkin henüz bir netlik söz konusu değil. Bunun kamuoyuyla ivedilikle paylaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Kömürlü termik santrallerin çevresel etkilerin yanı sıra hem dışsal maliyetleri hem de doğrudan maliyetleri söz konusu. Burada kamu bütçesine ciddi bir yük getirdiğini görüyoruz. Yalnızca 2001 yılı Şubat ayında TEİAŞ'ın rakamlarına göre, kömürlü termik santrallere yapılan kapasite ödemeleri 94 milyon TL civarında.

Diğer tarafta, halk sağlığına etkisine baktığımız zaman, yine HEAL Türkiye'nin şubat ayı içerisinde yayımlanan bir raporuna göre, kömürlü termik santrallerin neden olduğu etkiler sonucunda gerçekleşen erken ölümlerin sayısının yılda 2.876, kronik bronşit vakaların sayısının 3.823 olduğuna, buna bağlı olarak yapılan sağlık harcamalarının da yüzde 27'sine tekabül ettiğine dikkat çekilmiş durumda ve burada dünyadaki duruma baktığımız zaman da kömürlü termik santrallerin hem dikkat çekmiş olduğu maliyetlere...

Diğer taraftan, tabii, ülkemizde de gündeme gelecek olan karbon fiyatlandırma mekanizmalarıyla birlikte bu maliyetlerin daha da artacağını öngörebiliriz. Bununla birlikte, öte yandan, yenilenebilir enerji maliyetlerinin -daha önceki sunumlarda da dikkat çekildiği gibi- ciddi şekilde düştüğü tespitinden de hareketle, kömürden çıkışın hız kazandığını görüyoruz. Yalnızca Avrupa'da 12 ülke bugüne kadar kömürden çıkacağını açıkladı. Bunlardan 11 tanesi 2030 yılına kadar bu süreci hedefliyor, Almanya ise 2035 yılında bu süreci tamamlamayı hedeflediğini açıkladı.

Diğer taraftan, yine, iş dünyasında da hem çevresel riskler hem de mali riskler dolayısıyla kömür yatırımlarından çıkışın gündeme geldiğini görüyoruz. Atıl yatırımlar konumuna geleceği tespitinden hareketle, yalnızca 2020 yılı içerisinde 56 finans kuruluşu, kömürden çıkış planını açıkladı veya mevcut planlarını revize etti. Ülkemizde de bankaların, kömürü finanse etme yönündeki duruşlarını gözden geçirdiğini biliyoruz. Bizim önerimiz, özellikle bu süreçte öncelikle yeni kömürlü termik santral yatırımlarının ivedilikle durdurulması, kömürden çıkış planının mutlaka gündeme alınması ve kömüre yönelik mevcut teşviklerin de yenilenebilir enerjiye kaydırılması gerektiği yönünde. Özellikle yenilenebilir enerji yatırımlarının fosil yakıtlara kıyasla 3 kat daha fazla istihdam yarattığına ilişkin analizler olduğunu biliyoruz. Bu noktada, ülkemizin de içinde bulunduğu pandemi koşullarının getirdiği ekonomik gerilemeyle mücadele kapsamında ortaya konan paketlerde de çevresel bir boyut olarak yenilenebilir enerji yatırımlarına hız verilmesinin ciddi fayda sağlayacağına inanıyoruz.

Paris Anlaşması ve Türkiye kapsamındaki değerlendirmelerimize gelince, Paris Anlaşması'nı onaylamayan 6 ülkeden 1'i konumundayız. Diğer taraftan, Türkiye'nin bu süreçteki küresel emisyonlar bakımından tarihsel sorumluluğu veyahut da mevcut emisyonların aslında çok küçük bir kısmını teşkil ettiği söylenmekle birlikte, aslında Türkiye, İngiltere, Fransa, Polonya gibi ülkelerle birlikte en fazla emisyon salan 20 ülkeden 1'i konumunda.

Diğer taraftan, ulusal katkı niyetinin son derece sınırlı olduğunu açıklamıştık. Türkiye, Paris Anlaşması'na dâhil olmaya ilişkin iddiaların en önemli gerekçesi olarak hâlihazırda çerçeve sözleşme kapsamında EK-1 ülkesi olduğuna, hâlbuki ekonomik olarak gelişmekte olan ülke konumunda bulunduğu, bu durumun revize edilmesi gerektiğine dikkat çekiyor ancak burada önemli bir nokta olarak Paris Anlaşması'nın içeriğine ve ruhuna bakılması gerektiğini de düşünüyoruz. Paris Anlaşması'nın içeriğinde ilk olarak çerçeve sözleşmesindeki eklere herhangi bir atıf yapılmadığını ve çerçeve sözleşmeden farklı olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ayrımının yapıldığını, bunlara doğrudan görevler verildiğini ama bu yönde net bir tanım yapılmadığını görüyoruz. Paris Anlaşması, temel olarak ülkelerin kendi katkılarını kendilerinin belirlemesini öngörüyor. Bu noktada da aslında yukarıdan aşağıya, doğrudan ülkelerin görevlerinin, sorumluluklarının dayatıldığı bir anlayıştan farklı

olarak -şimdiki hukuki yapıya baktığımızda- aşağıdan yukarıya, ülkelerden gelecek katkılara öncelik veren bir yaklaşım olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla da aslında bu alanın biraz daha bilerek gri alan olarak bırakıldığını görüyoruz.

Bu noktada, Türkiye'nin Paris Anlaşması'na taraf olmasına 3 üç boyuttan bakarsak öncelikle Paris Anlaşması'nın bir çevreyi koruma anlaşması, iklim anlaşması olmasının yanı sıra aynı zamanda ekonomik ve uluslararası ilişkiler boyutuyla Türkiye için çok ciddi önem teşkil ettiğini görüyoruz. Az önce kömür özelinde de bahsettiğim gibi, dünyada karbonsuz bir düzen kuruluyor. Şimdiye kadar dünyada 110 ülke 2050 yılına kadar karbon nötr olmaya ilişkin stratejisini açıkladı. Yine, yakın zamana kadar anlaşmaya taraf olmayan ve iklim değişikliğini reddeden ve anlaşmadan çıkıp sonradan tekrar dâhil olan Amerika Birleşik Devletleri'nin yine 2050'de karbon nötr olma ve 2035 itibarıyla enerji sektörünü, elektrik üretim sektörünü karbonsuzlaştırmaya yönelik hedefini açıkladığını biliyoruz.

Yine, diğer tarafta, Türkiye'nin -bir önceki sunumlarda da dikkat çekilen- Avrupa Yeşil Mutabakatı söz konusu. Dolayısıyla, bu noktada, Türkiye'nin bu anlaşmayı onaylamayarak bu düzenin dışında kalma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu görüyoruz ve ekonomik boyutuna baktığımız zaman, aslında Paris Anlaşması'na taraf olmanın ve ilerici aktif bir iklim politikası izlemenin Türkiye için ekonomik bir fedakârlıktan ziyade, bir kazanç getirdiğine; aksine, bu sürece dâhil olmamanın, bu sürecin dışında kalmanın Türkiye için maliyetler getirebileceğine inanıyoruz. Nitekim, araştırma kuruluşları tarafından ortaya konulan analizler de bu yönde. Finansal boyuta baktığımız zaman, Türkiye yine eklerdeki durumuna bağlı olarak mevcut Küresel Çevre Fonuna erişemeyeceği için, iklim finansmanı desteği alamayacağı için bu anlaşmaya bu hâliyle taraf olmama yönünde bir savunma ortaya koyuyor. Ancak Küresel Çevre Fonuna hâlihazırda konulan katkının son derece sınırlı olduğunu da biliyoruz. Yıllık 100 milyar dolarlık bir söze rağmen, hâlihazırda toplanabilen katkı yıllık 8 milyar dolar civarında. Dolayısıyla, Türkiye bununla birlikte hâlihazırda çok sayıda farklı fonlardan da yararlanıyor. AB tarafından olsun, EBRD tarafından olsun, başka çok taraflı kalkınma bankaları tarafından sağlanan finansal desteklerden faydalıyor. Bunu da ilerleyen slaytlarda aktaracağız.

Türkiye eğer Paris Anlaşması'na dâhil olmaz ise bu desteklerden faydalanamaz konuma gelme riskiyle karşı karşıya kalabilir. Diğer taraftan, hâlihazırda Paris Anlaşması çerçevesinde müzakereleri devam eden ülkelerin ulusal katkılarını yerine getireceğine ilişkin iş birliği mekanizmaları ve yine finansmana ilişkin müzakereler devam ediyor. Türkiye anlaşmaya dâhil olmayarak bu müzakerelerin de dışında kalıyor, hâlihazırda bir gözlemci olarak bunlara katılabiliyor ancak.

Hâlihazırdaki iklim finansmanı kaynaklarına baktığımız zaman, Global Environment Facility'den Türkiye'nin faydalandığını biliyoruz. 2018-2022 dönemi iklim projeleri için ayrılan kaynak 1,25 milyon dolar. Bu kaynağın son derece sınırlı olduğunu söyleyebiliriz, doğrudur ancak geçmiş yıllara ilişkin durumu baktığımızda da aslında tanınan kaynağın önemli bir kısmının da kullanılmadığını da görüyoruz. Geçmiş döneme ilişkin iklim projeleri için ayrılan kaynak 15,7 milyon dolarken 9,2 milyon doların kullanıldığını, 6,5 milyon doların kullanılmadığını görüyoruz.

Yine, diğer iklim finansmanı kaynaklarına baktığımız zaman, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamında 2004-2020 yılı dönemi için 357 milyon euro ayrıldığını, diğer tarafta, EBRD'de özellikle yenilenebilir enerji finansmanı için 57,5 milyon dolarlık bir finansman söz konusu olduğunu... Yine Türkiye'nin de dâhil olduğu Gönüllü Karbon Piyasaları çerçevesinde özel sektörün dâhil olduğu noktada yaklaşık 33 milyon dolarlık bir hacimden söz ediliyor. Yine, yeşil tahvillerin 2019'da miktarının, volümünün 100 milyon dolara çıktığını görüyoruz. Dolayısıyla, farklı finansman mekanizmalarının aslında Türkiye'de hâlihazırda mevcut olduğunu biliyoruz.

Şu ana kadarki anlatmış olduklarımdan hareketle, önerilerimizi özetleyecek olursam; ilk olarak, Türkiye'nin vakit kaybetmeden Paris Anlaşması'na taraf olması gerektiğine ve bütüncül bir iklim politikası dâhilinde karbon nötr olma vizyonu ve güncel emisyon azaltım hedeflerini belirlemesi gerektiğine; bu noktada, artışı azaltım yerine mutlak bir emisyon azaltım hedefini benimsememiz gerektiğine inanıyoruz. Kömürden çıkış planının oluşturulması, iklim projeksiyonlarının güncellenmesi ve korunan alanların oranının artırılması gerektiğini söylemiştik. Yine, suyun verimli kullanımı için kayıp kaçakların önlenmesi, tarımda damla sulamaya öncelik verilmesi, onarıcı tarım pratiklerinin yaygınlaştırılması ve ormanların iklim değişikliğine uyumu için de amenajman planlarında iklim projeksiyonlarının dikkate alınması, monokültüre dayalı ağaçlandırmadan kaçınılması, kuraklığa dayanıklılığı daha yüksek olan türlerin desteklenmesi ve orman toprağının korunması olarak önerilerimizi özetleyebiliriz.

Beni dinlediğiniz için çok çok teşekkür ederim. Sorularınızı almaktan memnuniyet duyacağım.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Biz de çok teşekkür ediyoruz Tanyeli Bey.

Şimdi sorular var.

İlk sözü İzmir Milletvekilimiz Sayın Murat Bakan Beyefendi'ye veriyoruz.

Buyurun efendim.

MURAT BAKAN (İzmir) – Tanyeli Bey, teşekkür ederiz sunumunuz için.

Ayrıca, Doğal Hayatı Koruma Vakfına, Genel Müdürünüz Aslı Pasinli nezdinde ve burada sunum yapan her 2 arkadaş nezdinde Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfına teşekkür ediyoruz yaptığınız çalışmalarla ilgili olarak; sadece iklimle ilgili değil, tüm alanlarda yaptığınız çalışmalar için teşekkür ediyoruz.

Aslında yaptığınız sunum, bizim Komisyon olarak başından beri bildiğimiz konuların tekrarı niteliğindeydi açıkçası ama WWF'in görüşlerini de net olarak Paris İklim Anlaşması'yla ilgili olarak, termikten, termik santrallerden, kömürden çıkışla ilgili olarak öğrenmiş olmak bizi mutlu etti açıkçası; şahsım ve partim adına söylüyorum bunu.

Ormanlarla ilgili bir şey dikkatimi çekti arkadaşımızın yaptığı sunumda. Ormanların önümüzdeki süreçte havaların ısınmasıyla beraber 3 olasılıkla karşı karşıya kalacağını söyledi. “1) Göç; daha kuzeye gidecekler. 2) Uyum. 3) Yok olma tehlikesiyle karşı karşıyalar.” dedi. Şimdi, uyum noktasında... Bir de yine konuşmasının içinde aralamadan bahsetti yani ormanlara insan müdahalesinden bahsetti ama dünyada aslında bu “aralama” dediğimiz, insanların ormanlara müdahalesi konusu çok tartışmalı bir konu. Ben sanırım 2015 yılında, yurt dışı ziyaretimde Amerika'nın Maryland eyaletinde bir orman alanında yaşlı ağaçların devrildiğini gördüm ve “Bunu niye kaldırmıyorlar, temizlemiyorlar ormandan.” dedim. “Ekosisteme müdahaleyi doğru bulmuyorlar çünkü o ekosistem içinde onların da kıymeti var.” dedi. “E çok sık ağaçlar, niye aralama yapmıyorlar? Biz Türkiye'de aralama yapıyoruz.” dedim. “Aralama yapıldığında ağaçlar, genetik olarak güçlü ağaçlar aradan çıkmıyor, genetik olarak yarışmaları lazım bu ağaçların ışığa ulaşmak için, besine ulaşmak için. Böylelikle daha sağlıklı nesiller ortaya çıkıyor, ormanda da aynı şey geçerli.” dediler.

Şimdi, bizde ise tam tersi; biz, koruma ormanlarında ağaç kesiyoruz yani o noktadayız. Siz de aslında bir yandan “uyum” diyorsunuz, iklime uyum sağlaması, bir yandan da “oraya insan eliyle müdahale” dedi arkadaş yani aralama yapılacak, işte, su stresini azaltacak vesaire.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Sıklık bakımından...

MURAT BAKAN (İzmir) – Sıklık bakımından, evet.

Yani bu tartışmalı bir konu. Sizden duyunca bunu sormak istedim yani o arkadaşımız bu konuyu yanıtlarsa sevinirim.

Bir de Paris Anlaşması'yla ilgili değerlendirmelerinize bir şey eklemek istiyorum. Paris Anlaşması bir mutlak azaltım dayatmıyor yani dolayısıyla Türkiye, Paris Anlaşması'na taraf olduğunda, Parlamentoda onayladığında belki güncelleyebiliriz niyet beyanımızı ülke olarak ama mutlak azaltım dayatmıyor.

Bunun dışında, bir de paylaşmam gereken, Sayın Bakanım ardıçtan bahsetti “Ardıç kuşu ardıç ormanlarının yayılmasını sağlar.” dedi. Ben de bir ardıç ormanından bahsedeyim. Tokat ili Zile ilçesi Fırtıman köyündeki ardıç ormanı, sadece ardıçtan olan o orman maden yapılmak için yok ediliyor. Bu da Komisyon tutanaklarına geçsin, ormancı arkadaşlar da burada var, ilgilensinler. Benim ata toprağım oralar. Dolayısıyla son derece içimizi yakan bir konu. Bunu da fırsatını bulmuşken, konu da ardıca gelmişken Komisyonla paylaşmak istedim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Biz de çok teşekkür ederiz.

Şimdi Sayın Çelik, buyurun.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Sayın Başkanım, teşekkür ediyorum.

Aslında merhale merhale yapmış olduğumuz çalışmalar sonucunda gerçekten burada -ben arkadaşlara da söyledim- öyle bir noktaya geldik ki sanki küresel iklim değişikliği konusunda tabiri caizse bir lisans eğitimi düzeyinde bilgi sahibi de olmuş gibi olduk. Bunları anlayabilmenin de tabii bir altyapısının olması gerekiyor. Bu itibarla, hangi açıdan meseleye yaklaşılabileceği de önemli. Yani yerel yönetim açısından mı, çevre açısından mı, yoksa ormancılık açısından mı, uluslararası anlaşmalar açısından mı bunların da önem arz ettiğini özellikle vurgulamak istiyorum.

Hocalarımıza öncelikle teşekkür ediyorum, gerçekten çok aydınlatıcı, çok güzel çalışmaları bize aktararak Türkiye Büyük Millet Meclisinin bundan sonraki faaliyetlerinde, çalışmalarında bir zemin teşkil eden bilgileri bize aktarmış oldular.

Ben, burada tekrara kaçmadan bir hususu arz etmek istiyorum. O da şu: Orman, malumunuz, rakıma göre farklı türleri içeren bir yapı arz eder. Sahillerde farklıdır 300, 400 metrede yine farklıdır, 800 metrede farklı bir kuşak görürüz, en yüksek ve ormansız, ağaçsız bir alan oluşur ama o ağaçsız alanın bir altındaki rakımda ardıç olur, ardıç ormanı.

CİHAN PEKTAŞ (Gümüşhane) – İğne yapraklı evet.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) - Evet, ardıç iğne yapraklı grubundan ama sedir ve ladinden daha farklı bir ağaç türüdür ve dolayısıyla pek seyrek olarak bulunur yani çok sık orman hâlinde ardıç ormanı olmaz özellikle Akdeniz kuşağında böyledir ve ardıç ağaçlarının ömrü çok uzundur yani bin yıllık, bin iki yüz yıllık ardıç ağacının olduğunu ifade ediyor; ormancılar bilir onu.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Kuraklığa dayanıklı.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Evet.

Bahsettiğiniz konu gerçekten Türk orman mühendislerinin bir başarısıdır. Ardıç kuşu dışında ardıç ormanı oluşturacak başka bir mekanizma yokken o sindirim sistemini araştırarak ilk defa Isparta Orman Bölge Müdürlüğünde Fidanlık Müdürlüğü bünyesinde yapılan çalışmayla ardıç fidanını üretmeyi başardılar ki bu da zannediyorum yirmi yıllık bir hikâyedir, fazla değil. Şu anda yaygınlaştığını biliyorum. Bu itibarla, o kuşakta yani o rakımda ardıç ormanı oluşturmak gerçekten güzeldir. Ardıç

kullanışlı bir ağaçtır aslında, kokulu bir ağaçtır ve kolay kolay da çürümez, çok sağlamdır. Onun bir altında, hemen ardıç ormanının altında da güneyde genellikle halkın söylediği “katran ağacı” vardır, bunun bilimsel adı “sedir” diye geçiyor.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – “Sedir” diyoruz.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) - Evet, bir de köknar var ona da “ladın” diyorlar yani birbirine de karıştırıyor ladin başka bir şey Karadeniz’de de var ladin ağacı. O ormanlar çok hâkim ama geniş bir kurumayla karşı karşıyayız, bu da yine bu ormancılık yanında küresel iklim değişikliğine bağlı, kuraklığa bağımlı ağaçların demek ki beslenememe sorunu karşısında kurumasıyla sonuçlanan bir süreç.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Lübnan’da varmış.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) - Lübnan’da var, evet.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Yok olmuştu. Sonra destek vermeye, Bakanlığım döneminde oraya destek veriyorduk.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Lübnan’a değil mi?

Lübnan’da da katran ormanı var zaten latince adı “sedirus oryantalist” diye geçiyor.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – “Sedirus Lübnani.”

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Ha, tamam. “Lübnani” diye geçiyor değil mi? “Sedirus Lübnani.”

Bütün Doğu Akdeniz, Orta Akdeniz özellikle Batı Akdeniz’de de Elmalı’ya kadar olan kuşakta bu orman var, bunların da korunması gerekiyor.

İkinci konu şu Sayın Başkanım: İkinci konu, bunu ısrarla vurgulamak istiyorum, daha sonra bizden zannediyorum rapor isteyeceksiniz o raporda da ben bunu anlatacağım.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - İsaetli olur.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) - Yerel yönetimler çok önemli burada. Özellikle bu susuzluk ve kuraklık konusunda yerel yönetimde inanılmaz önemli. Türkiye’de yıllardır İller Bankası projeleri olsun, belediyelerin kendi özgün projeleri olsun, valiliklerin projeleri olsun hep yapılan şey asbestli borular kullanıldı yıllarca Türkiye’de. Bu son otuz yıl içerisinde derece derece terk edildi bu borular ve yenilendi. Ancak hangi belediyeye gidersek gidelim büyük su kaçaklarıyla karşı karşıyayız. Mesela, Mersin Büyükşehir Belediyesinin Berdan Çayı’ndan aldığı su da yani 29 kilometrelik bir isale hattıdır yüzde 30’un üzerinde kaçak var.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Çok daha fazla, yanlışlık var.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Evet.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Hatta mı? Yoksa şebekede yüzde 45, yüzde 50.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Şebeke dâhil, evet hatta yani böyle kaçak var. Bu kaçakların önlenmesi, hocalarımızın da...

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Efendim, ikinci hattı benim Bakanlığım döneminde yaptık o hatta ASB boru kullanmadık, çelik boru kullandık.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – 2005’ten sonra yapılan hat o güzel bir hat...

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Onda kaçak yoktur.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Evet, tabii bunun yanında bir de yağmur suyu atıkları çok önemli belediyelerin. Şimdi, belediyeler buna genellikle son yıllarda fazlaca giriyorlar ve çok faydalıdır. Onun dışında bir de arıtma tesisleri çok önemlidir. Arıtma tesisleri denizlere nasıl deşarj edilecek bu çok

önemli. Mesela, Mersin’de, tabii Mersin 1 milyon nüfuslu, kent merkezi bir milyon olan bir şehir. Doğu istikametine yani Çukurova’nın Seyhan deltasına doğru giden istikamete giderek “Karaduvar” dediğimiz alandan denize veriliyor çünkü orası alüvyon ovanın denizi olduğu için deniz yani yüzlerce metre gitseniz bile derinleşmiyor, sığ kalıyor. Dolayısıyla, orada uzun bir...

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Deniz deşarj hattı var.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Evet, deşarj hattı var. Hâlbuki burada denizin derin akıntısı da çok zayıf ama batı tarafına gittiğimiz zaman Tece Kargıpınarı tarafından denize bir deşarj hattı uzatıldığı zaman 70 metreden itibaren deniz yüzlerce metreye ulaşıyor, aşırı derinleşiyor ve büyük akıntı var.

CİHAN PEKTAŞ (Gümüşhane) – Akdeniz öyledir.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) - Oraya verildiği zaman Akdeniz’in tuzluluk oranı çok yüksek olduğu için o eğer arıtılmış bir deşarj yapılırsa denizde o kadar kirliliğe yol açmıyor. Bu küçük ayrıntıya dikkat edilmeden doğudan deşarj yapıldı ama bu zannediyorum kırk yıl falan olmuştur. Belediyelere burada hem kanalizasyon hem içme suyu, kullanım suyu hem arıtma tesisleri bağlamında hatta şimdi büyükşehir sistemi geldiği için yani ilin geneli büyükşehir belediyesi yetkisinde olduğu için tarımsal alanda da belediyelerin görevlerinin artması nedeniyle yani tarımda da belediyeler şu anda etkili, yetkili. Dolayısıyla, bütün su kaynaklarının optimal şekilde kullanımını sağlayacak bir belediye yönetiminin olmasında yarar var, bu işin uzmanı olan. Bu konuda belediyelere çok görev düşüyor. Ben de bunu hocalarımıza hem bilgi kabilinden hem de bana katılıyorlar mı sormak isterim. Daha sonra diğer düşüncelerimizi fırsat buldukça aktarmaya gayret edeceğiz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Efendim, isterseniz buna ben cevap vereyim çünkü çok sayıda deniz deşarj inşaatının projesinde bulunduğum için, hanımefendi herhalde cevap veremez tahmin ediyorum konusu değil.

Şimdi, Behiç Bey, hakikaten deniz deşarjlarında mutlaka akıntı ölçümü, denizin batimetresi, rüzgâr yönü vesaire pek çok parametre dikkate alınıyor. Hatta İller Bankasının bir tarihte Erdek, Ayvalık, Bodrum’da bir proje şeyi vardı onu da teknik üniversite olarak, çevre mühendisi olarak biz döner sermaye kapsamında yapmıştık, ben o zaman doktor asistandım. Hocam, oradaki bütün ölçümlere, deniz dibinde ölçüm, tuzluluk, dalga yüksekliği, rüzgâr yönü vesaire yani deniz deşarjlarında, buyurduğunuz gibi, bunların hepsinin dikkate alınması lazım. Ben de sizin görüşünüze aynen katılıyorum, mutlak deniz deşarjı yapılacağı zaman özellikle “batmış tarla” dediğimiz tarlanın oluşması lazım, yüzeye çıkmaması lazım, uygun akıntı ve uygun seyrelti olması lazım.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Evet.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Bunun için seyrelti hesapları yapıyor yani ama mutlaka arıtmadan sonra deniz deşarjı yapılması uygundur. Hassas alanlarda ise biz yönetmelik çıkardık ileri biyolojik atık su arıtmadan sonra deniz deşarjına müsaade ediyorduk. 2018 yılında Bakanken bir yönetmelik çıkardık ve burada biz bilhassa biyolojik azot ve fosfor giderimi yani ileri biyolojik arıtma. Bunun teknolojisi de bizde var, uyguladık pek çok yerde, onu belirtiyim ben.

Teşekkür ederiz.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU - Şimdi, Sayın Jale Nur Hanımefendi’ye söz veriyorum.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Ben de sunumuz için çok teşekkür ederim.

Ben de her şeyden önce teşekkür ediyorum. Bugüne kadar ülkemizdeki özellikle iklim krizi konusunda gösterdiğiniz duyarlılığa da teşekkür ediyorum.

Şimdi, şunu öğrenmek istiyorum: Sivil toplum kuruluşlarının Türkiye'nin iklim politikalarının şekillendirilmesine ne kadar etki edebildiğini düşünüyorsunuz? Az önce bir uyum projesinde orman konusunda proje bazında destek verdiğiniz anlattınız ancak siz WWF Türkiye olarak Türkiye'nin iklim politikalarının şekillendirmesine yeterli katkı sunabildiğinizi düşünüyor musunuz? Bu alanlarda somut sonuçlarını görebiliyor musunuz? Bu konularda kamuyla ortak çalışmalarınız var mı? Ve sivil toplum kuruluşlarının iklim politikalarının katkısı konusunda karşılaştığınız güçlükler nelerdir? Bir de Türkiye'nin yararlandığı ve yararlanabileceği fonların aslında çok büyük olduğunu siz de teyit ettiniz, bu konuda, Avrupa Yeşil Mutabakatı konusunda. Aslında tüm çabanın da bu yönde olduğunu görüyoruz biz. Sivil toplum kuruluşları bundan ne kadar yararlanıyor? Onu öğrenmek istiyorum.

Bir de 18/6/2021 tarihinde gerçekleştirilecek 21 bin 200 TL toplam bedelli, Çorum Kargı'da 2 adet kızıl geyik ihalesine çıkılıyor; duymuşsunuz yine, sizin de bu konuda çalışmalarınız olduğunu biliyorum. Zaten küresel iklim krizinin etkisiyle sizin de bize dağıttığınız kâğıtlarda yer aldığı üzere, işte, habitatları yok edilen hayvanlar yaşam mücadelesi verirken bir de avlanma baskısıyla tehdit altındalar ve ülkemizde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne bağlı 300 bin avcı bulunuyor. İşte, bu küresel silah şirketlerin de katkısıyla spor, yürüyüş adı altında avcılık konusunda bir de böyle bir baskı var ve buna da özellikle Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün adı altında yapılıyor. Biz Eskişehir'de de bu tehdidi zaman zaman Çatacık ormanlarımızda kızıl geyikler konusunda yaşıyoruz. İşte, daha geçtiğimiz yıl içinde Tunceli aynı tehditle karşı karşıya kaldı. Bu konudaki çalışmalarınızı öğrenmek istiyorum. Neler yapıyorsunuz özellikle bu avcılık konusunda tabii, kamu eliyle çıkılan bu ihaleler konusunda?

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Teşekkür ederiz.

Şimdi son sözü de Bursa Milletvekilimiz Sayın Orhan Sarıbal'a veriyorum.

Orhan Bey, buyurun efendim.

ORHAN SARIBAL (Bursa) – Teşekkür ederim Başkan.

Değerli hocalar, sizlere de çok teşekkür ediyorum verdiğiniz bilgiler için ama görünen şu ki yaptığınız açıklamalardan, verdiğiniz sunumlardan elbette bizim kendimize bir ders çıkarmamız gerekiyor. Şimdi, yüzde 72 enerji kaynaklı sera gazı emisyonu ve dolayısıyla karbonun en çok ortaya çıktığı alan. Enerji politikalarımıza baktığımızda biz hâlâ -ki Paris Sözleşmesi'ne girmememizin de en önemli nedenlerinden biri bu- kömüre dayalı enerji konusunda ısrarcıyız ve devam ediyoruz. İlk bu Paris görüşmeleri başladığında 2029'un sonuna kadar o günün tarihiyle 30 civarında yeni termik santralle ilgili çabalarımız vardı ve bildiğim kadarıyla, eğer öyle devam ederse 2020 sonu itibarıyla Hindistan gibi çok yoğun karbon salımı yapan kirleticilerden biri olacaktır. Şimdi "20 ülke" dediniz ama biz bu 20 ülke içerisinde de iyi bir noktadayız. Şimdi, birincisi bu: Türkiye'nin açıktan enerji politikalarını değiştirmek gibi bir sorumluluğu var. İkincisi maden meselesi. Madeni de şurada bağlamak lazım: Bugün "enerji" ve "maden" deyince kanun, yasa, her şey duruyor. Temel problem bu.

Sayın Bakanın burada olması da çok kıymetli, nedeni de şu: Yıllarca ormanları ısrarla büyütme çabası içerisinde ve son iki yılda da özellikle ormanları büyüttüklerine dair de bir tutumları var, bu da kıymetli ama bizim gördüğümüz şu: Son beş yılda Mecliste çıkan bütün yasalar hemen hemen ormanın, suyun, dağların, nehirlerin aleyhine; HES'ler de RES'ler de. Yani her yere RES yapılır mı? Hocam, soru bir. Her yere HES yapılır mı? Hocam, soru iki. Hocam, politikalar değişmeden bilimsel bütün

çalışmalar sonuç verir mi? Bu üç. Biraz önce değerli ağabeyim bir şey dedi “Ormanı ormancılardan koruyalım.” dedi, bence ormanı müteahhitlerden ve politik yaklaşımdan kurtarmak lazım. Ormanı ormanın sahibi olan köylülere, ormanın sahibi olan orada yıllarını vermiş orman köylülerine, keçilere ve koyunlara bırakmak lazım. İnsanlığı oraya soktuğunuz andan itibaren kaybedersiniz. Bir rakamla da bunu netleştireyim, Bakanım iyi biliyor bunu: Daha 2017, 2018’e kadar, 2016’nın sonuna kadar 8-9 milyon metreküp orman kesimi yapılırken 2021 hedefi 30 milyon metreküp. Hangi orman? Hangi aralama? Dolayısıyla politik bir meseleyi bilimsel olarak bir rapora sunacağız ama biz siyasetçilerin aklı değişmezse, biz siyasetçiler kalkınma modelini, büyüme modelini değiştirmeyiz isek, sadece doğa üzerinden, altın, gümüş, bakır meselesi üzerinden, sadece enerji üzerinden bir kalkınma modeli, HES, RES, fosil atıklar, kömür vesaire meselesi üzerinden gidersek ve günün sonunda suyu bir insan hakkı değil de ticaretin bir metası olarak görmeye devam edersek Hocam, etmeye çalışırsak Hocam, öyle gidiyorsak Hocam, sizce bu bilimsel verilerin, bilimsel çalışmaların bize ve topluma ve ülkeye ve geleceğe, ormana nasıl katkısı olur? Bunu sormak isterim.

Bence de en can alıcı noktanın bu olduğunu söylemek isterim çünkü çok ciddi anlamda şu anda -Türkiye’de belki Bakanımın haberi yoktur- orman tıraşlamasının olduğunu ama tahmin edilemeyecek büyüklükte olduğunu görüyoruz. Bu ne orman aralamaya giriyor ne orman gençleştirmeye giriyor ne ormanı yenilemeye giriyor, tamamen sanayiye ham madde kazanmak için ormanlar dikili ağaç kesimi modeliyle -ki gene bu Mecliste çıktı bu, müteahhitlere verdik ormanları- kesiliyor, ciddi bir kesim var. Bunu görünce de hakikaten... Elbette bilim kıymetli ama politik anlayış, politik kafa değişip bilimle, doğayla, insanla ve çevreyle, ekolojiyle dayanışma içerisinde olmazsa bugün Marmara’yı saran müsilağların ya da salyaların yarın bütün ülkeyi kaosa götüreceğini çok net bir şekilde görürüz diye düşünüyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Çok teşekkür ederiz.

Şimdi son bir soru daha var.

Buyurun Sayın Vekilim.

NURHAYAT ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa) – Başkanım, aslında ben de aynı şeyleri soracaktım, aynı konu üzerinde konuşunca... Ben de o zaman kısaca Selin Hocamıza sormuş olacağım ormanla ilgili sunum yaptığı için. Gerçekten her yerden bizi arıyorlar yani vatandaşlar, köylüler çok duyarlı ağaçlar konusunda, ormanlar konusunda çünkü onlar bizzat doğayla iç içe yaşıyorlar ve değerini, kıymetini biliyorlar bu ekosistemin. Köylerinde ağaç kesiliyor, hemen bizi arıyorlar “Vekilim, ağaçlar kesiliyor, bir şey yapalım.” gibi, çok da yoğun yaşıyor ve aradığımızda ilgili müdürlüğü, orman il müdürlüğünü veya diğer yetkilileri, hep aynı cevabı alıyoruz “Gençleştirme yapılması gerekiyor birkaç yılda bir, gençleştirme yapıyoruz.” diyorlar. Yani çok somut ve net, ben kendimi çoğu zaman çok çaresiz hissediyorum ve sorumluluk sahibi makamda olduğumu düşündüğüm için de hakikaten vicdanım sızlıyor. Gerçekten gençleştirme yapılması gerekiyor mu, ekosistemde böyle bir şey var mı, böyle bir şey gereken bir işlem mi? Bir de şu da var: Gidip bizzat yerinde görüyoruz yani kesilen ağaçları da incelediğimizde yaşlı ağaçlar olmadığını da görüyoruz, onu da bizzat gözlerimizle şahitlik ediyoruz.

NEVZAT CEYLAN (Ankara) – Yaşlı ağaç kalmadı.

NURHAYAT ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa) – Evet, yaşlı ağaç kalmadı, artık genç ağaçlar kesiliyor. Dolayısıyla da böyle bir şey gerekiyor mu, yılda ne kadar ağaç kesiliyor bu anlamda? Bunların yeniden yetişmesi ne kadar bir zaman alıyor? Bunun zararı nedir? Net bir şekilde bunu öğrenmek istiyorum ben yani gerçekten ihtiyaç mı, değil mi; zorunluluk mu, değil mi?

Teşekkürler.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Sayın Vekilim, teşekkür ediyoruz.

Selin Hanım, lütfen, cevap verebileceklerinize verin, veremeyeceklerinize yazılı olarak da cevap verebilirsiniz çünkü hepsini aynı anda bilmeyebilirsiniz tabii olarak.

Buyurun Selin Hanım.

Teşekkür ederiz.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI ORMAN PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI SELİN DEVRANOĞLU TAVSEL – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Öncelikle çok anlamlı sorular, ilginiz için de teşekkürler.

Elimden geldiğince cevap vermeye çalışacağım. Birkaç noktada sonra biliyorum, salonda da orman mühendisi arkadaşlarımız var, onlardan da destek isteyebilirim.

Önce Sayın Murat Bakan Vekilimin sorduğu sorudan başlamak istiyorum. Bir konuyu netleştirmem gerekirse bizim Konya Orman Bölge Müdürlüğüyle yaptığımız çalışma korunan alanlar üzerine değil, yani yönetilen ormanlar üzerine yapılan bir çalışma. O yüzden müdahalelerin zaten hâlihazırda yapıldığı alanlardan bahsediyoruz. Korunan alanlarda evet, hiç dokunmama da bir yönetim şekli ama orada bile çeşitli müdahaleler doğal süreçlerin taklit edilmesiyle ve belki şu anda ortadan kalkmış olan doğal süreçlerin taklit edilmesiyle korunan alanlarda bile işletilebilir ama tabii ki de bu odun çıkarma şeklinde yani odun çıkarma fonksiyonunu öncelikli olarak değil, tamamen diğer ekosistem fonksiyonlarının yerine getirilmesinin desteklenmesi için yapılabilir ama tekrar etmek gerekirse biz buradaki çalışmalarımızı zaten yönetilen ormanlar için yaptık.

Yaşlı ağaç, ölü ağaçların çıkarılmaması konusunda bunu çok önemsiyoruz özellikle ölü ağaçların biyolojik çeşitlilik için ve yaşlı ağaçların aslında yine vekilimin bahsettiği konuya geleceğim, bu konuda da hatta bizim çok eskiden yayınladığımız bir yayın var, onu da paylaşmak isteriz; yaşlı ve ölü ağaçların ekosistemdeki değerleri çok yüksek gerçekten. Hatta biz daha çok miktarda yaşlı ve ölü ağacın sahada bırakılmasını istiyoruz. Yine yönetilen alanlar için konuşuyorum, korunan alanlarda zaten bırakıldığını varsayarak, bunun yazılı olarak ileteceğim için daha fazla ayrıntısına girmeyeceğim ama yaşlı ağaçların içinde barındırdığı biyolojik çeşitlilik çok önemli gerek böcek türleri, kuş türleri ve onların desteklediği diğer süreçler çok önemli. O yüzden ağaç aslında kesilecekse gençlerin kesilmesi daha mantıklı bu noktadan bakıldığında.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Zaten kesiliyor.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI ORMAN PROGRAMI KIDEMLİ UZMANI SELİN DEVRANOĞLU TAVSEL – Maalesef, orman çok karmaşık bir ekosistem ve çok basit bir yaklaşımla yaklaşmıyoruz, çok daha karmaşık işliyor ve bir gün yaptığımız müdahalenin sonucu aslında belki yüzyıllar sonra doğru muydu, değil miydi diye anlaşıyor. O yüzden de çok zorlu bir alan açıkçası.

Bu aralama konusuna geldiğimizde de tekrar, doğal olmayan şekilde sık olan ormanların aslında çok büyük tehlike altında olduğunu da biliyoruz, bu, Amerika'da da aslında çok büyük yaban yangınların olduğu alanlarda da aynı şey söyleniyor. Yani zamanında buraya sıklık bakımı yapılmadığı için yangınların bu kadar büyüdüğü de söyleniyor. Yine bunu belki salondaki orman mühendisi

arkadaşlar daha güzel de ifade edebilirler. Biz ormanlarımızı var olan yerlerde sağlığını korumak için yine acil müdahalelerden bahsediyoruz bakımından bahsederken. Yine tekrar edeyim, hani orada artık devam etmeyen doğal süreçlerin tekrar hayata geçirilmesi için insan müdahalesinden bahsediyoruz çünkü iklim değişikliği de artık doğal olmayan bir süreç ve bizim desteğimiz olmadan bu ormanların yeni iklim koşullarına uyum sağlayamayabileceklerini görebiliyoruz.

Ağaç kesimi konusunda da gençleştirme çalışmalarını yine hani ben salondaki arkadaşlara bırakabilirim ama şöyle diyebilirim: Odun üretimi de ülkenin bir ihtiyacı ama bunun ne miktarlarda ve nereden yapıldığı çok iyi planlanmalı ve hangi fonksiyonun, hangi alanda önceliklendirileceği çok önemli. Bizim gözlemimiz ve çok değerli hocalarımızın da söylediği şekilde ormanları şu anda tehdit eden en büyük unsurlardan birisi madencilik gibi yıkıcı faaliyetler ama odun üretimi de onun hemen arkasından gelmekte maalesef, bu son yıllarda da çok arttığı için. O yüzden hani bir alanda yapılan odun çıkarımına belki hani kimse yanlış diyemez ama bunun büyük resimde nasıl yayıldığı yani ne kadar yaygın olduğu ve bütün orman ekosistemine bakınca bu ekosistemi nasıl etkilediğine bakılarak çok iyi bir şekilde planlanarak yapılmalı. O yüzden böyle münferit olaylarda kesin karar verebilmek ya da topyekûn karar verebilmek kolay olmuyor maalesef. Ama o alanı çok iyi tanıyan belki yerel örgütler o planları inceleyip bunun doğru olup olmadığını ya da oradaki tabii ki de Orman İşletmeyle birlikte bu konunun daha ayrıntılı bir şekilde çalışılması belki doğru bir yöntem olabilir. Hani bu konuda da belki çok tatmin edici bir cevap veremedim ama maalesef tek bir cevabı olmadığı için de bu böyle.

Sanırım daha açıkta bıraktığım bir soru olduysa hatırlatın lütfen.

Bir de avcılık konusunu ben istersen Tanyeli, hemen anlatayım. Avcılık konusunda da biz çok yakın zamanda bir basın bülteni çıkarmayı planlıyoruz özellikle son gelişmeler ışığında ama daha önceden de yayınladığımız görüşlerimiz bizim günümüz koşullarında yapıldığı şekilde av ihalelerine karşı olduğumuz yönünde. Parasal avcılığın her türlü özelliği özellikle memeli türlerin, kuşlarda da aynı şekilde aslında birçok türde yasaklanmasını savunuyoruz. Bunun için de çeşitli argümanlarımız var, bunların başında da avcılığın yapılması için gerekli güçte envanterlerin aslında yani bilginin elimizde olmaması geliyor ve hâlihazırda bu habitatların ve türlerin çok büyük baskı altında olduklarını zaten biliyoruz ve avcılığı da ekleyerek üzerine bu baskıyı çok daha ağır bir hâle getirmiş oluyoruz ve güümüz koşullarında o yüzden avcılığa biz kurum olarak karşı çıkıyoruz, parasal avcılığa.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Çok teşekkür ederiz Selin Hanım.

Şimdi, ben burada avcılıkla ilgili bir hususu belirtmek istiyorum. Yani genellikle Doğa Koruma ve Millî Parkları... Bazı popülasyonlar çok artıyor ve etrafa da, tarım alanlarına falan zarar veriyor. Dolayısıyla bu maksatla bir kota konuyor. Popülasyonun artması hâlinde kota dâhilinde, kontrol dâhilinde yapılıyor ama özellikle korunması gereken hayvanlar da Doğa Koruma ve Millî Parklar tarafından çok sıkı şekilde korunuyor, yani onu da belirtiyim.

Ben burada yalnız bir soru sormak istiyorum: Özellikle “Enerjide halk sağlığı için sağlık harcamalarında yüzde 27’si” diye bir rakam verildi. Bu oran nereden çıktı? Bu çok büyük bir oran. “Yüzde 27’si özellikle kömür santrallerinden çıkıyor.” diye. Yani bunun mümkün olmadığı kanaatindeyim. Acaba 2,7 yerine yüzde 27’mi yazıldı? Bunun netleşmesi lazım. Çünkü eskiden bakın ben İstanbul’da yaşadığım zaman bir ara 1990’lı yıllarda, akaryakıt sıkıntısı vardı, bütün apartmanlar kömüre döndü. Ne zaman ki doğal gaz geldi, İstanbul’da İGDAŞ getirdi ve orada kömürden vazgeçildi, bütün evlerde şu anda doğal gaz kullanılıyor. Yani ısınmadan dolayı Türkiye’de muhteşem bir şekilde kömür kullanımı azaldı. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Dolayısıyla, bu oranda bir de “2021 yılı” diye yazmışsınız. Yani kömür kullanımı sadece şu anda kömüre dayanan enerji santrallerinde kullanılıyor.

NURHAYAT ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa) – Her tarafta, büyükşehirlerde de var. Doğal gaz gitmemiş bölgelerde falan.

BEHİÇ ÇELİK (Mersin) – Şehirlerde var, banliyölerde, gecekondularda.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Çok az ama. Oranlarsak çok az, yüzde 1, 2 gibi.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Doğal gaz pahalı olduğu için kömür kullanılıyor devlet veriyor diye, valilikler veriyor diye.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Benim sorduğum şu: Bu, yüzde 27 oranı sağlıkta toplam toplam sağlık harcamalarının yüzde 27'sinin sadece şeyden bahsediliyor. Bunun doğru olmadığı kanaatindeyim yani onu belirtmek için, yoksa bunu sorduğum için değil. Onu bir kontrol ederseniz lütfen.

Teşekkür ediyoruz. Tabii, şimdi, belki cevap veremezseniz ama...

MURAT BAKAN (İzmir) – Başkanım, bir soru değil de bir katkı, sizin söylediğimize bir şey ekleyebilir miyim bu avlanmayla ilgili?

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Vakit de çok geçti.

Buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) – Bu bazı türlerin sayısı hızla artıyor, popülasyonu artıyor. Artmasının sebebi, onun bir üst türünün yani besin zincirinin en üstündeki türünün olmaması.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Şeylerinin yok olması, mesela aslan yok.

MURAT BAKAN (İzmir) – Evet, şimdi, 1930'lu yıllarda Amerika Yellowstone Millî Parkı'nda diğer hayvanlara zarar veriyor diye kurtları öldürüyorlar.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Ama sonradan...

MURAT BAKAN (İzmir) – Arkasından geyikler inanılmaz artıyor ve ormanların gelişmesini engelliyor, ot bırakmıyor ve orman oluşmasını da engelliyor. Daha sonra, aradan çok uzun yıllar geçtikten sonra, önce bir 14 kurt, arkasından bir 17 kurt daha getiriyorlar. Kurt popülasyonu oluştuktan sonra geyikler kurtların olduğu bölgeden uzak dururlar çünkü kurtlar geyikleri avlıyor. Ormanlar yetişmeye başlıyor, kuşlar geliyor, ağacı seven kunduzlar geliyor, kunduzlar “bench”ler yapmaya başlıyor, kendi barajlarını, su yollarını inşa etmeye başlıyor, orada ekosistem yeniden kendine geliyor.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, doğru.

MURAT BAKAN (İzmir) – Dolayısıyla, bizim yapmamız gereken o hayvanları avlamak değil, o ekosisteme müdahale etmemek, tüm türlerin varlığını devam ettirebilmek.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Ama bazı türler kaybolmuş.

MURAT BAKAN (İzmir) – Getireceksin oraya.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Getireceğiz.

Evet, peki, teşekkür ediyoruz.

Evet, teşekkür ediyorum, toplantıyı burada kapatıyorum.

Kapanma Saati: 19.02